

BETHLEN GÁBOR
FEJEDELEM
VÉGRENDELETE.

Külön lenyomat az Edélyi Hiradóból.

Készülte és jegyzetekkel kísérté :
KONCZ JÓZSEF,
tanár.

Maros-Vásárhelytt.
NY. JMREH S. A REF. FÓTAN. BETŰIVEL
1878.

BETHLEN GÁBOR
FEJEDLEM
VÉGRENDELETE.

Külön lenyomat az Edélyi Híradóból.

Készítte és jegyzetekkel kísérte:

KONCZ JÓZSEF,
tanár.

KÖZKÖNYVTÁRA

Maros-Vásárhelytt,

NY. JMREH S. A REF. FÖTAN. BETŰIVEL
1878.

Bethlen Gábor a XVII-ik század első felében, 1613. jutott az anya-országtól elszakadt kis Erdélynek akkor épen nem fényes kormányára. A példaszó igazsága bebizonyult itt is: „Egyesség hoz áldást, egyenletlenség átkot, pusztulást.“ Ennek lett következése külön szakadás; a külön szakadásnak erőmegoszlás és gyengülés. Így Törökország és Ausztria két szomszéd hatalom között Eris almája, vita tárgya lett Erdély, s kis hajója Scylla és Charybdis közt lebegett. A fejedelemségre vágyók versenyzése rendszeren versengéssé, párttusává vált s nem ritkán véres jeleneteket idézett elő; polgár polgár ellen, hazafi hazafi ellen köszörülte fegyverét s nem véve figyelembe, hogy „a haza minden előtt“, ontotta vérét ön- vagy magánérdekért. E mellett a gyengébb párt vezére, hogy nézete szerint sértett ügyét diadalra juttassa, egyik vagy másik szomszéd külhatalomhoz folyamodott segélyért s idegen sergeket hozott a haza szent földére; s ezek fölemésztették, elrabolták vagyonát, földülták, elhamvasztották falvait, városait; semmivé tették tudományos irodalmi kincseit, nemzeti történelmi emlékei nagy részét. A Básta szekere és az ő korából fennmaradott emberhuzta ekevasak elég bizonyosságai az ország akkori nyomorának.¹⁾

---

¹⁾ Bod Péter. Polikárpus 52–53. l.

Bethlen tehát „szellemileg és anyagilag kimerített ország kormányát vette át“¹⁾ 1613. okt. 21-én, s 16 évig tartott kormányza alatt fénypontra emelte Erdélyt, tekintélyt és befolyást szerzett a külhatalmak előtt annyira, hogy uralkodása idejét méltán nevezheti a történetíró „Erdély arany korának.“ Bár a 42 csatát vívott hős élete folytonos küzdelmek szakadatlan láncolata volt, még sem állithatjuk, hogy óriási csatákkal s százezerek ontott vérére szerezte volna meg magának az uralkodói nimbuszt, s kis országának a csaknem nagyhatalmi állást s tekintélyt. „Az ország népét mindannyi hadakozása alatt is oly dicséretesen megoltalmazta vala, hogy szerencséjét s népét császár derekas fegyveres ármádjával kockáztatni bátorságosnak, hasznosnak nem állítván, az holmi súlyos párticularis részszerint való csatáknak kell vala lenni, fizetett népével viteti vala inkább végbe, derekas harczot okosan el távoztatván.“²⁾

A „Silent musæ inter arma“ elvet nem osztotta; Mars mellett Pallás is előtte állott. A bibliát 26-szor átolvasott, hasznos könyveket táborczásaiban is magával láda számra hordozott, a vallásos, tudományos fejedelem igen jól tudta, hogy „elvész a nép, mely tudomány nélkül van“, s mintha a magyar lantos két századdal később ép az ő számára irta volna gyönyörű költeményét; ismerte, hogy „minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs.“ Vallásosság, tudomány-terjesztés, népnevelés voltak kardja mellett azon hatalmas emeltyük, me-

¹⁾ Kövári László. Erdély történelme IV-ik kötet 215. l.

²⁾ Szalárdi János Siralmas magyar krónikája. 62. l.

lyek által hanyatlott kis országát, az elárvult, kipusztult Erdélyt, a jóllét és boldogság addig nem ismert fényfókára juttatá. Első István s első Mátyás magyar királyok lebegtek szemei előtt; ezeket választotta mintául magának a kormányzásban. Szék-városát, Gyulafehérvárt, Mátyás Budavárává kívánta varázsolni — könyvtár-, nyomda- és egyetemállitás által. De szóljanak a nagy fejedelem népe, országa boldogítására tett bölcs intézkedései- és tetteiről kora írói, Szalárdi és Redmeczki; szóljanak Pareus Dávid, heidelbergi nagy hírű tudós theologus tanárhoz 1618. junius 21-én és 1619. márczius 9-én írott saját levelei; szóljon végre végrendelete:

„Udvart, nagy méltóságot és utoljára szinte királyi pompával valót tart vala, melyben a régi nagy urak s főemberek gyermekeit scholakból való kikélek után tisztességes fizetéseken, méltóságosan nevelvén, imide-amoda való főkövetek mellett s egyébként is külső országokra való járatásokban gyakorolja vala és az haza következő szolgálatjára ugy készíti. Maga testvéröcscsétől, jó emlékezetű gróf Bethlen Istvántól való unokaöcscsét, gróf Bethlen Istvánt és Pétert, szorgalmatosan taníttatván és gyermekségétől fogva az deáki tudományban nevelvén, midőn az iskolából kivenné őket, böcsületes tudós főrendek gondviselések, mint tottóri Cseffei László, palóczi Horváth János és többek gondviselések alatt, több főrendek gyermekeivel nagy költséggel elküldvén őket török császár portáját, római császár udvarát, Velenczét, Olaszországot, Rómát, Galliát, Angliát és Belgiumot följáratta velek, és így igyekezte a haza jövőndő szolgálatjára készíteni, nevelni, gyarapítani, alkalmasabbakká tenni.

Udvarát pedig szakadatlanul külső országokbeli nagy uri és főrendek gyermeki is nagyon tartották, hogy a lengyelekkel és oláh vajdákkal is jó szomszédságot viselne, gyermekeket mind a nyelv s mind egyéb experientiálásért, látás-hallásért örömet udvarába adják vala. Azok közül, kinek-kinek állapotjához képest a maga méltóságáért és haza bősületiért tisztességes fizetést s asztalt tartott udvarában, melyből is mindenfelé jó hire, neve, méltósága, becsülete nevededett.

A haza fiai közül, a kiket jó indulatukat, virtuosusokat láthatott, azokat örömet promotealta, mind udvarában laktok alatt s mind azután külső állapotjukban, kit hozzájuk illendő tisztekekkel s kiket jószágokkal értékesítvén az haza javára, szolgálatjára is hasznos, értelmes, jó hazafiat nevelhetne.¹⁾

Redmeczitől legyen elég rövidség okáért ide vonatkozó műve II., III. és IV. részeinek csak foglalatjait s ez utolsó tárgyalásának kezdő sorait fölemlíteni :²⁾

„Az második részében vagy on szó arról, Erdélyben az Isten anyaszentegyházából kipusztult Tanítóknak helyére állattatásáról. Ebben is három nagy kérdés forog fenn. Egyik ez : mely igen veszedelmes állapota vagy on annak az országnak, a hol nincsenek az Isten szolgái, az tudós emberek. 2. Mint kell az bölcs embereket az országban elter-

¹⁾ Szalárdi János Siralmas krónikája.

²⁾ Bethlen Gábor öt rendbeli jótéteményei Isten anyaszentegyházával. Irta Redmeczti T. János. Kassa, 1622. 4r.

jeszteni. 3. Micsoda ítéletben lehet ki-ki, midőn ő Felsége ebben törekedik.

Harmadszor emlékezem arrul, miképpen ő Felsége az Tekintetes és Nagyságos, dicséretes erkölccsel tündöklő ifju Bethlen Istvánt felküldötte Németországba az Professorok között az tisztességes tudományoknak tanulására és még mostan is ő Felsége tudós emberekkel szorgalmasan taníttatja. Ez, mely nagy dicséretreméltó cselekedeti legyen ő Felségének, ennek declaratiojára két rendbeli nagy kérdések szolgálnak. 1. Mely igen szükséges így nevelni az nagy nemből származtakat. 2. Minemű nagy méltóságban és dicsőségben élt emberek javájják ebbeli gondviselését is ő Felségének.

Negyedik része vagyon az Szt. Bibliának oláhnyelvre¹⁾ való fordításáról. Ez is, mely szent és

---

¹⁾ Oláh nyomdát is kezdett volt szerezni Gy.-Fehérvárt e bibliának kinyomtatására, „melynek olvasása által kívánta volna az oláhok szemét felnyitni:“ de ennek kivételében halála meggátolta. I. Rákóczi György állította azt fel, illetőleg végezte be a megkezdett oláh nyomda fölállítását, melyen ki is nyomatta az Evangelisták írásait és a Palatina kátechesist 1648-an. Ez utolsót, mely előszavával együtt 48 lap terjedelmű kis 8-adrétben, Fogarasi István, lugosi oláh ekklezsia lelki pásztora fordította deák és magyar nyelvből s Barcsi Ákoshoz, Lugos és Káransebes bánjához s Szörényvármegye főispánjához írt előjáró beszédében említi, hogy a Dávid zsoltárai fordítását is megkezdette: „Végezetre — így végzi előszavát — adja az ur, hogy e mostani keresztény vallásu scholáinkhoz (lugosi és káransebesi) mutatott s mutatandó atyai dajkázkodásának zsengéje indítsa fel engemet is, én általam oláh nyelven már elkezdett s mostan pedig egyéb foglalatosságim miatt csak üszögében maradt Dávid Zsoltárainak megfordítására s annak utána Isten s a kegyelmed segítsége által azoknak jövődében oláh nyelven napfényre való kibocsátására, mely ez ideig nem volt. Hogy így megtanulván az ifjuság az hűtnek

űdvösséges gondolatja legyen ő Felségének, erős argumentumokkal megmutatom, mind az római valláson levők kedvéért, mind pedig az mi magunk vallásán az kik vadnak, azoknak épületekért.“

E negyedik rész tárgyalását ekép kezdi: „Ide járul az Felséged jótéteményéhez ez is, az negyedik dolog, hogy az szent bibliát amaz isteni ismeret kívül való balgatag népnek, az oláh nemzetségnek űdvösségökre és lelkekben való épületekre az ő maguk saját érthető nyelvekre tudós emberek által transferaltatta. Ez mellett ezelőtt csak talám három esztendővel az váradi országgyűlésében 60 vagy hetven oláh prédikátorokat is szenteltetett Felséged.“

Pareushoz latin nyelven fogalmazott két levelének tartalma:

I. Értesíteni kívánom Tisztelendőségedet, hogy gr. Bethlen István unokaöcsémét, hasonlónevű édes testvérem fiját, ki most 12 éves, nyelvtanulás és a szép tudományokban való gyarapodás végett, minél előbb a heidelbergi egyetemre akarom küldeni. Gyenge kora miatt gondoskodnunk kell róla, hogy oly nevelőt találjunk, ki mind az utakat, tartományokat és az utazást tapasztalatból ismervén és tudván, vezetője és vezére lehessen; mind pedig tudományos képzettsége és erkölcsénél fogva a növelésre méltó és alkalmas legyen s kívánságunk és várakozásunknak megfeleljen. A mint ön ő Felségével együtt, czélomnak megfelelő megállapodásra jut minden nehéz akadály nélkül, (a mit én nem sejthetek), most

---

fundamentumát, maga saját nyelvén áldhassa, dicsérhesse az ő teremtetését.“ E nyomda eltévelyedett volt. (Bod. Erdélyi Feniks. 44. l.) s annak fölkeresztetését Apafi Mihály fejedelem megrendelte Kovásznai Péter reformatus püspöknek, 1668-an: később Tiszabecsi Gáspár püspöknek 1674-en (dr. Ballagi A. Magyar nyomdászat. 238. l.)

ott tanuló két¹⁾ alumnusunk közül Bojti Gáspárt, vagy a melyik Tisztelendőségednek inkább fog tetszeni, Fejedelem ő Felsége és Tisztelendőséged kedve és akaratja szerint küldje le hozzám, mellőzván és elhagyván most minden könyv vagy egyéb tárgyak küldését. Mihelyt ez épen és egészségesen megérkezik: öcsémnek átküldése a nevelővel együtt, a lehető leg-sürgősebb gondunk lesz.

II. A mi pedig szellemi képeztetését illeti, e lévén ily nagy utazásnak fő célja, olyformán kívánom Tisztelendőséged figyelmébe ajánlani és gondoskodására bízni, hogy unokaöcsém ezen utazása, neki magának és egész Bethlen családnak diszére és ékességére, a magyar nemzetnek közhasznára, minden tanítóinak pedig, de különösen Tisztelendőségednek, örök dicsőségére szolgáljon és legyen.²⁾

Követett elvei czélszerű s üdvös voltáról annyira meg volt győződve a böcs fejedelem, hogy azokat, mint népe fölvirágzásának s országa boldogságának legbiztosabb s bizonyosabb alapját, palládiumát, drága örökség gyanánt kívánta végrendeletében fen hagyni és átruházni utódaira.

1629 kezdetén vizkorságba esett, s betegsége folyton fokozódván, s magának sem lévén reménye a gyógygyuláshoz, mint gondos atya házát, rendben

¹⁾ Bojti Gáspár és Gelei Katona István. Redmeczi 53. lap Bethlen Gábor alumnusai voltak még e kettőn kívül a heidelbergi és márburgi egyetemeken: Váczi Péter, Gyöngyösi András, Fehérvári (Albensis) János, Szilvási Márton. Szenczri Molnár Albert, Jubileus esztendei prédikáció. Oppenheim, 1613. 4r. Epistola dedicatoria ad principem Gabrielem Bethlen.

²⁾ Davidis Parei Collegiorum theologicorum pars altera. Heidelbergae 1620. Epistola dedicatoria Davidis Parei ad Joannem Dayka Keserűi, pastorem ecclesiae Albensis, nec non superintendentem Transylvaniae.

kivánta hagyni hazáját, kezdette megírni végrendeletét angusztus 31-én. November 1-én készen volt az, megerősítette Váradon (in arce Várad=Nagy-Várad) s aláíratta Bethlen István kormányzóval, Kovácsoczi István korlátnokkal és Márkosfalvi Márton titkárával. Ezeket nevezte ki végrendelete teljesedésbe vételére. Kemény János önéletírásában Márkosfalvi helyett Mikó Ferenczet írja a más kettő mellett harmadik végrehajtónak. (testamentomos.)

„Az okirat két részből áll: az első status maximait, az utóbbi hagyományozásait foglalja magában; amazt a józan gyakorlati felfogás, államférfiúi bölcsesség, fennkölt gondolkodásmód, s tiszta humanitás és mély vallásosság, ezt a hagyomány tömérdeksége tesz nevezetessé.“ ¹⁾ E már már curiosummá vált okmány eredeti példánya létezik-e ma, bizonytalan. A magyar akademia, budapesti egyetem, erdélyi muzeum, Bethlen család és az erdélyi gubernium Budapestre szállított levéltárában nincs; kérdéseimre legalább tagadó válasz érkezett. A kolozsmonostori konvent levéltárában személyesen kerestem főtisztelendő Veszely Károly főesperes urral, nem találtam; a gyulafehérvári káptalan egyik levéltárnokának (requisitor) szeptember 8-án írott levelemre többszöri közvetett sürgetésem daczára is 4 hó mulva érkezett két egymással ellenkező válasz; egyik szerint, nagyon homályosan emlékezik levelemre; másik szerint, még levelem vételekor megkezdte a kutatást, de még eddig semmi eredményre nem jutott, van még egy felbontatlan nagyláda a levéltárban, minél hamarabb fel fogja bontani s 2—3 hét mulva értesít az eredményről!!

¹⁾ Szilágyi Sándor Budapesti szemle, uj folyam VII. k.

Eltérő másolatok, szerencsére, maradtak fenn itt-ott; s ha azok a másolók ejtett toll-hibái s főkép a II-ik részben gyakran előforduló részint magyárosított, gyakran ferditett idegen műszavak, részint a forgalomból kiment régi magyar szavak miatt nem elég világosak és tiszták mindenütt, épen nem lehet meglepő. Ily másolatok alapján jelent meg két évszázad múlva nyomtatásban a II-ik rész 1827-ben német nyelven a Hormayr és Mednyánsky által Bécsben kiadott „Taschenbuch für vaterländische Geschichte“ 338—365 lapjain kevés megjegyzéssel. A kézirati másolatokban levő egyes tételek sorrendjét nem tartotta meg mindenütt a közlő, több helyen csoportosított, három négy tételt egy pont alá vont össze s így az egyes tárgyak külön-külön leírása, valamint a régi magyar, főként műszavak visszaadása, lefordítása is gyakran hiányzik. Első részét Tüske Sándor közölte a Pesty Frigyes által szerkesztett Delejtű negyedik évi folyama 6—9 számaiban, 1861-ben minden megjegyzés nélkül.

Ha a németek méltónak tartották a magyar nyelven irt okmányt saját nyelvökre átfordítani, s két-száz év után is legalább részben közölni: nekünk, magyaroknak sem válhatik kissebbségünkre harmad-félszázad után annak közlése egész terjedelmében, annyival inkább, minthogy különösen a II-ik rész több tételének világosabb és könnyebb megérthetése már is commentár és magyarázó szótár melléklését tette szükségessé. Közlésünket a már említettek mellett a n.-enyedi és m.-vásárhelyi ref. tanodák s az erdélyi muzeum kézirati példányai összehasonlítása alapján az eltérések pontos megjegyzésével tesszük, addig is, míg a még mindig előkerülhető

eredetiből, vagy a most alapul szolgáló példányoknál hitelesebb másolatból a nevezetes emlékek egy teljesebb, hibátlanabb közlése eszközölhető leend.

ELSŐ RÉSZ:

„Az mindenható Felséges Istennek bölcsessége, hatalmassága, az minthogy e világnak benne való minden állatokkal együtt semmiből való teremtéséből látszik derekasabban meg: úgy kibeszélhetetlen nagy irgalmassága az elesett embernek a bűn alól való feltámadásából, szent fiának e világra való bocsáttatásából töndöklök ki, a ki az ő szent atyjának ellenünk méltán fellobbant haragjának eleget tenne, megmentene minket az örök halálnak kárhatójából, és az ő benne igazán hívőknek örök életünk lenne. Bizonyára, ha ennél több jót nem cselekedett volna is velünk, az Ur Istent senki eléggé nem csodálhatná, se meg nem köszönhetné, ha ezt a világot által élhetné is. De ezeken kívül mennyi irgalmasságát számlálhatatlanul közlőtte az ő hiveivel, ki (tudná) azokat sok idők alatt is előszámolni? Nagy háládatlanság annak okáért, a ki az ő teremtető, idvezítő Istenének ilyen jótéteményéről elfelejtkezik és valamit akar ezekben magának tulajdonítani, melyeket Istentől vőn, holott semmi sincs az embernek, melyet Istentől nem vőtt volna, ingyen kegyelméből és nem érdemére.

Ezeket nem ok nélkül írom, mert én is az én Istenemnek azon életből közönségesből¹⁾ fel vett legbűnösebb fiának ismerem magamat lenni: megval-

Rövidítések: E. = enyedi. D. = D lejtű. M. = Muzem. T. = Taschenbuch. V. = Vásárhelyi példány.

¹⁾ E. Közönségesből helyett kovászból.

lam azt, hogy számlálhatlan²⁾ képpen vétkeztem ő Felsége ellen és talán ingyen reám ruházott áldással gonoszul éltem az én kicsinységemtől fogva, holott nem naponként, hanem óránként és csaknem³⁾ minden szempillantásonként ő szent Felségét sok bűneimmel megbántottam, méltó haragra és bosszuállásra felindítottam, mely sok bűneim az örök kárhozatnál egyebet nem érdemelnek. De adok mindeneknek felette teljes szivemből hálákat ő szent Felségének, ki az én bűneimnek tenger fővenyéhez hasonló sokaságát nem tekintette e napig, énnekem érdemem szerint nem fizetett, a bűnnek sárjában nem hagyott, ellenségem kezében nem adott, hanem véghetetlen irgalmasságából örök időknél előtte az én idővizi Jézus Krisztusomban az örök életre elváválasztott, keresztyén atyától és anyától való születésemet bénaság nélkül engedte volt, azótától fogva tartott, táplált, éltetett, sok rendbeli áldását fejemre ki árasztotta.

Ezekért⁴⁾ mondom, az imádandó szentháromság egy Istent áldom, imádom és magasztalom, mert ez az, a kinek ama jó lelki ismeretek kezébe⁵⁾ adásának a szent keresztségnek Sacramentumában nevemet felvette, keresztségemet jól indította, szent ismeretére juttatott, igaz hittel, élő reménységgel megajándékozván, méltóságos uri állapotra, abból fejedelemségre felemelt és a ki minden dolgaiban véghetetlen kegyelméből igazgatott, az hadakban alkalmatossággal, bátorsággal megáldott és a ki sok gonosz akaróimat megszégyenítette, sok ellenségim ellen szép győzelmekkel megáldott, nyomoru hazá-

²⁾ M. számtalan. D. akaratlan képen.

³⁾ E. Csaknem. M. D. V. nemcsak.

⁴⁾ D. ezeket

⁵⁾ M. kézbe, igazítva.

mat marokni nemzet(ség)emmel⁶⁾ megtartotta és oltalmazta. Ez az, a ki az én hazámnak gondviselésére elégtelenségemből elégségessé, tudatlanságomból annyira való okossággal tudósított, hogy tizenhat esztendőknék elfolyásiban ellenségünk lovaiknak lábok hazánk földét nem nyomták; mit kívánhattam volna az én Istenemtől ezeknél egyebet, holott jó egészséggel (is) ingyen való kegyelméből megáldott volt. Ennek egyedül tartoztam a hálaadással, ha arra elégségem volna; de minthogy ember magától a jónak még csak meggondolására is elégtelen, azért kérem ő szent felségét, hogy ha mi részecskéjét élettemnek hátra tartotta, vezéreljen igazságosan és tégyen elégségessé szent lelkének tiszta vigasztalása által, szerelmes szent fiáért, hogy utolsó órámig reám kiöntött s velem közlött bőséges kegyelmességét dicsérhessem, áldhassam, magasztalhassam, hálaadó könyörgésem által Ámen.

Mivel pedig a mi bűneinkért mind fejenként a testi halandóság alá vettettünk, melytől senki meg nem menekedhetik, én is, ha mostan az én Istenemnek súlyos kezeit viselvén, magamban gondolkodván állapotamról, nem tudván, mit végezett el az Isten ő Felsége felőlem, hogy szintén készületlenül ne találtassam, mindeneknek felette igyekezem a Felséges Istennel megbékélleni, az én idvezítő uram Jézus vérének⁷⁾ erejével Sacramentumaliter, minden alkalmatossággal élvén, el nem mulattam, kinek érdemében bizván, religiomat Isten kegyelmességéből az igazságra adatott⁸⁾ az igaz Apostoli szent Evan-

⁶⁾ Nemzetemmel.

⁷⁾ E. testének vérével.

⁸⁾ E. az új világosságra hozott.

geliumi valláson fundálni erőlködtem és abban meggyökerezni s lelkemet megnyugotni fáradoztam, úgy, hogy e napiglan soha senki nem mondhatja méltán, hogy semmi változó rendeknek persecutiojokban hitemet (melyben keresztény szüleimtől educáltattam, noha pápista fejedelem⁹⁾ házában nevedtem ötödfél esztendeig) megcseréltem volna, Istenemet elárultam volna. Hazámhoz is oly álhatatós szeretetet viseltem, hogy soha velle nem ellenkeztem, hanem szabadságára vigyázó tagaival egyet értettem és később voltam exiliumokat kárvallásaimmal is inkább szenvedni, hogy sem mint veszedelmében, romlásában egyetértenék némelyekkel. Atyám fiaitól, hiveimtől intetvén, nem hagytam szintén utolsó órára Dispositio-mat: akarván azért tisztetnek ebből is eleget tenni hazámhoz és benne levő hiveimhez való szeretetemet igyekezvén declárálni, az ide alább specificált intéseket hozzájuk sincerus affectusomból akarván tenni, intek, sőt obtestálok minden rendbelieket, ha miben fogyatkozás esik, abból engemet senki meg ne ítéljen, és koporsóm után¹⁰⁾ senki gonoszul ne gyalázzon, mert szánszándékkal senkit közüllök gonoszra indítani nem akarok; hogy ha pedig fogyatkozások lesznek, vagy elégtelenségem, vagy hosszú időktől fogva való betegségemtől származott igen nagy erőtelenségemnek tulajdonítsák, mert csak az egy Isten tudja ezeket is, mely nagy fáradsággal viszem véghez, ha vihetem is.

Az országokat benne való statusokkal együtt és szabadságokat és törvényeket, régi jó szokásokat, rendtartásokat, mint és micsoda utakon szokták meg-

⁹⁾ Báthori Zsigmond.

¹⁰⁾ E. koporsómban.

tartani a fejedelmek és mint végezték el is¹⁾ magokkal együtt, nem látom szükségesnek, hogy azokkal a példákkal papirossat töltenék és időt vesztetnének, noha ugyan eleget mondhatnék, (de) két okra nézve studio elhagyom. Első ok, mert vadnak közteketek olyak, kik sokat olvastanak a görög és római birodalmoknak veszedelmekről, hogy ide a sinai és persiai birodalmat ne hozzam. Másik ok, mert a magunk nemzetink veszedelme nem homályosabb azoknál. Mindazonáltal kívántatik szükségesképen, hogy az én szerelmes öcsém, az igaz haza oszlopaival, kiket immár az országra való gondviselésre országul magok mellé rendelték, azokról ő kegyelme megemlékezzék, szüntelen szeme előtt viselje, elméjében forgassa, micsoda okkal kellett ő kegyelmének akkori electiojára menni fel, tudjuk azt,²⁾ hogy eleitől fogva semmi inkább nem vesztette a mi szegény hazánkat, sőt az egész magyar korona alatt lévő országokat, provintciákat, mint az magok között való ördögi irigység, halálos gyűlölség, rettenetes pártütések, fejedelmekben való válogatások, melyből nagy árultatások és abból nagy familiáknak elfogyások következnek, azonban az ország utolsó romlásra jutott.

Mely szép³⁾ virágjában maradott légyen Magyarország is mind addig, valámig a maga nemzetéből választhatott fejedelmet, constál, és az historiák bizonyítják. De mihelyt derekasan a magok nemzetekből való electiot megutállák, megveték, idegen fejedelmek alá veték s adák magukat, micsoda haszon következék belőle? nem egyéb két felé szakadás-

¹⁾ E. vesztették is el.

²⁾ E. Azt tudjuk jól.

³⁾ E. Mert hogy.

nál, a dolog talám magában világosabb annál is, a mint kívántatik. E mi szegény hazánk véghezaját, hogy az Ur Isten ingyen való kegyelméből megtartotta, megoltalmazta légyen ennyi idők forgásiban, változásiban az idegen nemzetről való fejedelmek reá való elvégezett gonosz szándékjoktól, kinek paisul való oltalmára mint rendelte volt a török nemzetet, mindeneknél nyilván vagyon és valamig a török nemzettel való frigy mellett megmaradtak, mellőle el nem állottak, volt-e valakitől valami bántások? János király idejétől fogva arról magunk tehetünk bizonyosságot. De mihelyt a német nemzet mellé állának²⁾, micsoda jutalommal fizete, szájuinkban az ize; azzal tudniillik, melylyel régen kívánta és mesterkedett benne, hogy nemzetünket elfogyathassa, kegyetlen halálnak nemével megölhesse,³⁾ országunkat a földel egyenessé tegye, vagy éppen elpusztíthassa, és ha a Felséges Ur Isten csudálatos képen a török nemzetet ujjabban hozzánk nem gerjeszti s kapcsolja vala és igen jó, jámbor Urat nem támaszt vala végbenvitelére, (mely dologban mennyit szolgáltam légyen, tégyen az Ur Isten bizonyosságot róla), ki meri azt mondani nemzetünk közzül, hogy Erdély országát idegen nemzettel meg nem töltették volna? hol volna az Isteni tisztelet? hol volna a magyar nemzet? és hol volna szabadsága? azt ítélem, hogy⁴⁾ itt nem szükség arról szóllanom. Annak okáért mindezeket minden hazájokat igazán szerető rendeknek considerációban venni igen szükséges és a megtörtént experientiával tanult veszedelmes állapotokat

²⁾ D. állánk,

³⁾ Megölhesse (csak E.)

⁴⁾ E. azt ítélem, hogy sehol sem.

eltávoztatni azért, hogy abban többé ne essenek,⁵⁾ így kerülhetik el. Ha magokban egyesek lesznek, az Istent igazán tisztelik, félük és ő kicsiny anyaszentegyházának hűséges gondviselői lesznek, egymást tökéletes szívvél szeretik, a religio felett egymással nem veszekednek, hanem annak megítélését ama⁶⁾ nagy papra bizzák, a ki lakik menyben és az hol kinek-kinek, a mint érdemlette, megfizet; ne légyenek papokká, ne idvezítsenek erővel senkit, legyen szabadságban az ország constitutioja szerint, a négy recepta religio vallás közül, ki melyiket amplectálja. Az alattomban való veszedelmes praktikáknak, — kérek az Istenért mindeneket, békét hagyjanak, ki-ki elégedjék meg a maga sorsával s állapotjával, ne igyekezzenek újabb változást csinálni, kitől újabb⁷⁾ tűz gerjedjen közöttünk, becsüljék, féljék fejedelmeket, ne contemnálják, hogy femineus⁸⁾ sexus, mert Istentől rendeltetett és közönségesen országul eligálták magoknak, igyekezvén jövendő állapotjokról jó idején gondot viselni, a mi engedelmsükből, sőt szép⁹⁾ intéseinkből. Mi pedig micsoda okból cselekedtük az intéseket, magok is megemlékezhetnek rólla, mert jól tudhatják azt, ha mikor az ország interregnumra elmaradott, ha fejelelem gondviseletlenül talált közülök kiköltözni e világból, mennyi szabadságra¹⁰⁾ adott okot sok státusoknak és ebből micsoda veszedelmes állapotok következtenek, csak a Békés Gáspár példája is eléggé megbizonyítja.

⁵⁾ E. melyet.

⁶⁾ E. utolsó.

⁷⁾ D. nagyobb.

⁸⁾ E. ha femineus sexus leendő is.

⁹⁾ E. sok szép

¹⁰⁾ E. szakadásra.

De quod majus. Hogy se németnek, se egyéb competitoroknak ne lehessen utjok, módjok vagy alkalmatosságok az országban való kapásban, melyből mind az országnak végső romlása, mind sok nagy familiáknak extermináltatások következhetnék, eltávoztatására ennél jobb occasio nem találtathatott; szükségesek azért a végezések¹¹⁾ és az electio mellett megmaradni: mert ugyan is, noha a fejedelem idegen nemzetből láttatik lenni, mindazáltal az országnak directioja, gondviselése, törvények adminisztrátási magok nemzetekből álló Gubernátorok és fő atyafiai mellett maradnak magok végezések szerint, nem tartoznak semmi névvel nevezendő tisztségre idegent bevenni, (sőt, kit Isten szerelmes szent fiáért eltávoztassan, ha történetből a fejedelmek állapotjokban valamikor változások esnének is, eo facto in tali casu felszabadultattnak esmerjék és tudják mind fejenként,¹²⁾ a neki való hűségtől és kötelességtől magokat lenni. Nem illik azért senkinek elméjében gonosz gondolatot és pártütésre való intentumot viselni, mert, pernicioso adulatio perpetuum malum, cujus opus saepius, quam hostis, regnum evertit.¹³⁾ Elkerülje ki-ki fejedelme körül való hízeltetését, ne igyekezze senki azzal állapotját nevelni s promoveálni, quia non erit diuturnum; egymás ellen ne árulkodjanak, mert nem igen tisztességes, ne kövessék azt, a mit követtek én körülettem némelyek, egymást sokszor deferálták, mert együtt nem engemet találnak mindenkor, a ki eddig egy vádoló szavának is nem szoktam vala hitelt adni, hanem először a do-

¹¹⁾ E. az egyszeri végzések.

¹²⁾ E. D. M. mind fejenként.

¹³⁾ E. malum regum, quorum opus.

log valóságának bizonyosan végére igyekeztem menni, és azután az időnek alkalmatosságához szabtam magamat.

A gonosz igyekezetű embereknek mindazáltal¹⁸⁾ gonosz és veszedelmes dispositiójokat el ne titkolja senki, hanem lelke veszedelme alatt tartozzék superioribus detegálni, hogy a gonosz és veszedelmes állapotoknak obveniálhassanak és el fordithassák a gonoszt magoktól közönségesen. A fejedelem mindenek felett istenfélő és kegyes életű, vallásban tökéletes, állhatatos, az Isten tisztességét mindenekfelett őrizze s oltalmazza, az Isten anyaszentegyházát igyekezze propagálni, benne való hiveit őrizze, felette is a menygyben lehet oltalmazza. Semmi hizelkedő személynek előtte becsülete, hitele ne légyen, igen meg tudakozza az embereknek állapotjokat, természeteket, ha kikkel akar társalkodni, hogy miattok maga méltóságában meg ne gyalázódjék és az országra valami veszedelem ne következék, melyet maga is gyalázatosan halljon jövendőben: abban igen magára és méltóságára vigyázzon. Udvarában tökéletes, tiszta életű, tanácsos embereket igyekezzék tartani, ne valami udvar hazugit.

Belső fehér háznépet a szerint: kik között két főasszonyt, kik erkölcsökkel, tiszta életekkel, tanácsos állapotjokkal tiszteknek megfelelhessenek és becsületet vallhasson vellek, mind maga és azok az asszonyok; kegyetlenségre senki tanácsából ne vete-medjék, hanem kegyes és kegyelmes légyen, mert a fejedelmek a kegyességért hivattattak kegyelmes fejedelmeknek; kegyelmes, misericors, igazság-

¹⁸⁾E. mindazért.

szerető legyen: mert misericordia et veritas custodiunt regem, et roboratur clementia thronus ejus.

Meggondolja az én szerelmes feleségem azt, hogy nóha nagy fejedelmi ágból való, de a jó renden lévő fejedelmi asszonyok közül több, talán nállánál nem választatott, melyet sem méltóságos atyafiai véghez nem tudtak volna vinni, ha az ország státusától az én tekintetem, sőt hasznos szolgálatom néki nem fogott volna: meg becsülje azért Istentől való hivatalját s választatását, Istenhez háláadó legyen és az ő hiveihez, szegényekhez, az anyaszentegyházban igazán szolgáló személyekhez. Híveinek érdemlett becsületeket megadja, ne contemnálja őket, hanem magát vélek szerettesse; mert a magyar-nemzet is a becsületet szokta szeretni, a mint erre is sokszor intettem.

Az én atyámfiait meg ne vesse, hanem szolgálatjokkal (kik arra elégségesek és érdemesek lesznek) bizvást éljen, hűségekben megnyugodjék, hozzájuk ne kegyetlenkedjék.

A tékozlás, hogy mind Isten előtt, mind e világ előtt hasonló utálatos legyen, mint szintén az undok fősvénység, az Isten könyvében is megbizonyosodik: a fősvénységet azért elkerülje, de az utálatos tékozlást is ne kövesse, hanem a két gonosz fogvatkozás között a közép uton járjon; mert ha fősvény lesz, mindenektől gonoszt hall; ha tékozló lesz, azzal is szidalmaztatik, hogy a szegény ország nem győzi tartással, ki miatt el kell pusztulni az országnak.

A nemes ország pedig akár mely állapotjában és változásában is mint viselje magát, nincs az én tanácsadásomra szüksége, melyre én elégtelen is vol-

nék; a sok példák, experienciák meg mutatják, tanítják; mindazonáltal, hogy üressen ne menjek el e mellől is, egy néhány szómmal vékony censurámat communicálok ö kegyelmekkel. Mivel a természet is az emberben oltotta azt, hogy a szabados életben gyönyörködjék és még csak az oktalan állatok is szoktak abban gyönyörködni: bizonyára azt hiszem, hogy senki mi közülünk nem találkozuék oly, a ki szabadságban nem akarna élni és ha¹⁴⁾ azzal nem élhet valamely nemzet, respUBLICÁT örömelebb szolgál; mert mind idvességesebb, mind tisztességesb volna, keresztyén fejedelmek gubernálási oltalma alatt élni, szolgálni. De¹⁵⁾ az ur Isten attól is megfosztotta nemzetünket, (mert a kitől minden oltalmat kellene várni,¹⁶⁾ attól vettünk eleitől fogva sok gonoszt) nem tehetünk róla. A kételenség cselekedtet¹⁷⁾ velünk; oly protectiót kellett keresnünk, kinek szárnya alatt azok ellen magunkat országostól meg oltalmazhatnók, a mint hogy a jó Isten az ő kegyelméből majd e világnak csudájára a természet rendikivül úgy vezérlette azt az oltalmazásunkra rendelt nemzetet, hogy még meg nem fogyatkoztunk benne, valamikor arra okot nem adtunk.

Az én tetszésem és tanácsom¹⁸⁾ az én hazámhoz ez: hogy valamig egyéb nem lehet benne, a török nemzettel való egyességet szenvedhető károkkal

¹⁴⁾ E. és ha abban nem élhet valamely nemzet, respUBLICA, vagy város, örömelebb szolgálna keresztyén fejedelmek, hogy sem mint isten ismeretén kívül valónak, mert stb.

¹⁵⁾ E. De ha.

¹⁶⁾ E. várni.

¹⁷⁾ E. cselekedtette velünk, oly pro-ektort keresnünk.

¹⁸⁾ E. azért.

is megtartsák, tőle el ne szakadjanak, hanem minden uton-módon kedvét keressék.

Császár háta megett legfeljebb²⁾ egy-két vezért, vagy belső agák közül magoknak igaz fautorokat szerezzenek, kik által minden jó és veszedelmes állapotoknak végére mehessenek, a gonosz szándékot idején³⁾ praevéníálhassák; tela enim praevisa minus ferient: a szép szónak nem szokott feje betörni.

A portán mint viseljük magukat a követek és a continuus orátorok, immár azokkal,⁴⁾ kiket én oda jártattam, nagy dolgokat a nagy embereknel általok tractáltam. azokat micsoda methodussal, magoktól, de kiváltképpen a nekik⁵⁾ adatott írásokból, instructiokból, a kiket illet és a kiknek incumbál, judicáljátok; végére mehettek, és a mi haszonra valót azokban is találhatni, nem árt követni. Sőt a portára expédiált követeknek iratott és continuus orátoroknak tőlem adatott sok rendbeli instructiojokkal, tőlök beszédni, hogy ha kik közülök megholtak, minden leveleinkkel együtt kikérni maradékoktól, igen kívántatik.

Az ország cancelláriusa egy könyvbe irassa, tartsa oly bátorságos helyen, a honnét el ne vesszen; hasonlóképpen római császárokkal és egyéb⁶⁾ fejedelmekkel tractálni szokott követeknek adat⁷⁾ úgy kiszedni igen szükséges, (most azt nevetik, a ki

²⁾ E. legalább.

³⁾ E. idején

⁴⁾ V. azoktól.

⁵⁾ D. M. V. nekünk.

⁶⁾ „Egyéb“ csak a Muzeumében van, ott is a másoló a széleire írta a vezetőjével nem könnyen észrevehető. Ebből következtethetni, hogy a Muzeumi példányból vannak a többiek másolva.

⁷⁾ „Adat“ (adottat), igazítás lévén a Muzeumében is, csak „ad“ kiolvasható tisztán, ezért a többiben csak „ad“ áll.

olyat előhoz,) mert a meg-lett dolgokból sokat tanulhat az ember és alkalmas kincsnél is drágább néha. Az én tőlem minden követeknek, orátoroknak meg volt hagyva, parancsolva, hogy az instructiokat és nekik írott leveleket beadják megjövetelek után. Cancelláriusoknak is delegálva volt, de hogy miket szedett be s miket nem, nem tudom, de még beszédni nem késő.

Ajándékot a portára nem keveset küldtem, a míg az ország adóját megengedték; de azt, hogy bekezdettek küldeni, (az ajándékokat) én is megkevesítettem, mind a császárárt s mind vezéreket⁸⁾, melyért némely vezér eleget is dörgölődött, de a régi szokás mellől nem akarván elmenni, az országot többel terhelni, szép szóval complácáltam őket, jó akarattal, jövőendő szolgálattal. A consignációkból a követek megmutogathatják, melyik, mikor, mennyit vitt, és⁹⁾ extraordinarié is sokszor miket vittének; mert az extraordinarie küldött ajándékok sokszor meghaladták a szokás szerint való datumokat, a mint az időhozta magával. Affélékből vehetik ezekben ő kegyelmek, mennyi sok fő töréssel, elme fárasztással, számtalan sok expensával, sok vigyázással, testem töredelmével vittem én végben a gondviselést és mint tartottam meg őket az Istennek kegyelméből szent segítsége által országostól.

Csak az eleitől fogva ide küldetett sok törökökre mennyit költöttem légyen, a deákoknál levő registrumokból mehetnek végére, ha kedvek lészen megértésekhez. Ezeket azért írom és hozom-be, hogy

⁸⁾ D. császárárt s mind vezérekeit. M. és V. mind császárárt s mind vezéréért. „az ajándékokat“ csak E. van.

⁹⁾ „és extra ordinarie is sokszor miket vittének,“ E.

értsék a török nemzettel való frigyet, mely igen szükséges légyen megtartani. De azt kedveskedéssel adománynyal vihetni végbe, nem különben. Én mégis azt adom tanácsul, hogy Erdélyországa el ne szakadjon tőle, hanem ha vetné el magától a porta az országot, kitől úgy tetszik, nem félek, csak innét ne adjanak okot reá, az egy Jenőn kívül, melyet én soha nem svádéalék oda adni különben, hanem ha megtartására az ország(nak) teljességgel elégtelen lenne. De úgy se adja soha per manus, hanem először az igaz hazafia atyjok fiai által a portán inditsanak tractát a fő vezérrel és a mennyire értékekkel felérik, adománynyal, ígérettel, fizetéssel tentálják, sok reális rátiokkal állatván: a mellett micsoda veszekedés következne annak elvételéből; nemzettel¹⁰⁾ való békesség mint bomlanék fel?

Interim a németekhez felküldjenek másfelől arra rendelt elégséges atyjok fiait, a kik által tudósítsák atelől való török szándékáról; instálván azon, ne hagyja olyan szép végházát Magyarország-nak; a míg a szegény ország ereje, értéke engedte, mind adományokkal, vitézlő népeknek tartásával az ideig megtartották; mostan is a portát próbálták mindennel, de semmit sem fog; vagyon hátra csak a fegyverhez való nyulás, melylyel az ország (a török ellen való¹¹⁾ megtartására elégtelen, és ha egyéb nem lehetne benne, bonis modis & contentis, jobb keresztény kézbe ejteni, mint a benne valók adták volna oda magokat, hogy sem mint magok adják meg a törököknek. Ha fel kell pedig küldeni in tali casu, nemcsak császárt, hanem magyarországi statu-

¹⁰⁾ E. Némettel.

¹¹⁾ E. „a török ellen való“ csak E.

sokat is kelletik requirálni, protestatiokkal, obtestatiokkal élni, melyeket pro futura cautela Conventekben leiratni. (E. kell beiratni.) Palatinustól, Ersektől Judex Curiaetól testimonialis leveleket venni. De az idő mutat meg mindeneket, minek mint kellessék lenni, szükséges, hogy occasiokkal éljenek, semmit el ne mulassanak.

A keresztyén fejedelmekkel való jó szomszédságot, annál inkább frigyet vagy confoederatiót szükség igen megtartani úgy, hogy innét semmi ok ne adattassék annak violálására. Ha mit veszedelmekre való igyekezetet ejtenek¹²⁾ ellenek, a keresztyénségtől nem méltó eltitkolni, hanem igen meghitt atyafia által titkon értékre adni. Sőt, ha miben magok veszedelme s károk nélkül nekik segíthetnének, titkon azon legyenek: úgy felelhetnek meg keresztyén felebarátjokhoz s nemzetekhez való keresztyéni indulatjoknak s affectusoknak. Ha pedig a német minden okvetlen vélek akar garázdálkodni, mint az megtörtént a mi időnkben is, Forgács Zsigmondot reá (D. reám. V. reánk) küldvén, in tali casu minden erejüket együvé hozni, az ország gubernátorának igen szükséges, idején pedig; a hireket nem illik megvetni; sőt, minimus etiám hostis non est contemnendus. A törököt kívántatik éjjel-nappal mentől derekasabb segítségért solicitálni; kik ha megigértetnének, szükséges a segítséget meg várni; addig az ellenséggel semmit nem próbálni: mert virtus unita plurimum¹³⁾ valet. Némettel szemben való viadalt elkerüljétek minden uton, hanem abból kövessék az én hadakozásom módját.

¹²⁾ D. M. V. értenek.

¹³⁾ „Plurimum“ csak E.

Mindeneknek előtte keressenek egy jó alkalmatossággal való helyet, mely mint natura tali¹⁴⁾, ezt megerősítvén, éléssel rakják meg, rakodjanak belé, onnan harczoljanak az ellenséggel; de ha egyéb lehet benne, elkerüljék, az országba ne bocsásák ellenségeket, hanem eleibe menjenek, és a határon kívül, vagy a széljében tartoztassák; mert experientia sumus docti, hogy mikoron országunkba bebocsátottuk ellenségünket, in tali casu romlóttunk derekason; árulásokra, pártutésekre akkor adták nélmelyek magokat: elein az alkalmatossággal élvén, abból magok hasznát remélvén¹⁵⁾, az olyanak követ-hetik, holott az Isten kevés idő múlva megszegyenitette. Az igaz hazafiai is olyankor vonatnak el a fejedelmek s hazájok szolgálatától; mert látván ellenségek által hazájokban házaikat égettetni, feleségeket, gyermekeket raboltatni, marhájokat, javokat prédáltatni, nem tudja: országa mellé menjen-e? vagy egyetmás javain kapdossan? Nem kételkedem én abban is, hogy in tali casu a magyar nemzetnek jobb része mellettetek fel nem támadna, mert el kell hinniek, hogy nékiek is hasonló mértékkel fizetnek, holott ők is együtt voltak velünk minden dolgokban, és bizony nem kevésbé gyűlöli őket is a német nállunknál, csak legyen kinek animálni, in ducálni őket igaz ratiókkal.¹⁶⁾

Az hadakozásban pénz¹⁷⁾, serénység és fegyver kivántatik: szükség azokra gondot viselni idejében az én szerelmes öcsémnek, és a mennyiben elérkezik az ország vékony jövedelméből lovast, gya-

¹⁴⁾ E. natura loci.

¹⁵⁾ „Remélvén“ csak E.

¹⁶⁾ „Nem kételkedem... igazratiókkal“ csak E.

¹⁷⁾ Pénz csak E.

logot, illenlőképpen a praesidiumokban valók közül udvaránál is tartani; nem a mennyire kívántatnék, hanem a mire elérkezik; a nélkül magokat ne hagyják. Repositumot is a mellett tartani, gyűjtegetni, hogy a szükségnek idején legyen mihez nyulniok, ne szoruljanak a kölcsön koldulásra, jóságoknak zálogba való hányására, mert nincsen annál veszedelmesebb állapot, mint akkor kölcsen keresni.

Lövő szerszámokat én szépeket s¹⁸⁾ akármely viadalra szerzettem, arra nem kellotik költenetek; port is annyit szereztem a várokban, hogy mezőre is eleget vihetnek ki a szükség idején. De mindazonáltal ezektől oltalmazzon a nagy kegyelmű Isten országostól, ne jusson állapotjuk hadakozásra, sőt szent fiáért vegye őriző szárnyai alá fejenként őket, szent angyali által jártasson táborot körülülöttek, hogy semmi veszedelem őket el ne borithassa, és az ellenség közül senki nekik ne árthasson.

A Felséges Isten bölcsességnek, igazságnak, erősségnek lelkével és bátor szívvvel őket öltöztesse fel, hogy legelsőben mindeneknek felette az Istennek tisztességére, az ő igaz tiszteletére, igaz religiojokra viseljenek egyenlőképpen gondot; annakutánna fejedelmekre és országokra vigyázhassanak, a gondviselésben egyet akarhassanak, a visszavonást, ördögi gyűlölséget, irigységet magok közül gyökerestől kigyomlálhassák, melyet ha cselekesznek, úgy remélhetik az Istennek is külső gondviselő segítségét magokra.

Római császárral ő Felségével való megbékélésünk Erdélyországát mennyiben illeti, a diplomá-

¹⁸⁾ „En szépeket s“ csak E,

ban megláthatják; szükség, hogy a conditiók szerint való punctumokat diligenter observálják; okot, causát, a békesség felbontására ne adjanak, sőt a mint oda feljebb emlékezetet tettem arról, mint keresztény emberek igyekezzenek ő Felségéhez sincerus¹⁾ affectussal lenni, szolgálni, (ha veszi); a magyar nemzetnek pedig, mint magok nemzetjek javakra, megmaradásokra forgolódni.

A hét vármegyének, azokban lévő városoknak resignálásában, a hajduságból lett nemzetséggel együtt, micsoda módtartást observáljanak, szóval arról, a kikkel illet²⁾ ő kegyelmek közül, eleget discouráltam és arról való censurámat, opiniómat, megmaradásokra leghasznosabbat, a mit véltem, megmondottam, ha tetszik egyenlőképpen mind a két résznek, talám nem árt követni, melyhez a magyarországi statusoknak nagy kedvét láttam és értettem; de azt cselekedjék, a mi nekik jónak fog tetszeni.

Ezek után pedig, hogy a privátumokra térjek, illendőnek és szükségesnek látom: mindeneknek előtte pedig szerelmes gróf Bethlen István ur, nékem egyetlen egy kedves atyámfia, kivel egy testvér voltam, tudom sokakban kegyelmedet megbántottam és nem mindenekben cselekedtem kedve és kívánsága szerint, melyek, ha miben és mikor estenek, hogy nem mindenkor studio, hanem vagy tisztem szerint, vagy alkalmatosságok miatt kellett cselekednem: Kegyelmedet atyafiui szeretettel kérem, nekem mindeokról megbocsásson; tiszta szívből kívánom és kérem az Ur Istent, hogy tisztinek fogyatkozás nélkül való megfélelésére szent lelkének erejét adja, ki nek igazgatása által lehessen elégséges mindenekre.

¹⁾ M. securus.

²⁾ D. a kiket illet.

Többi között kérem és intem s kényszeritem az én halálommal árvaságra maradandó feleségemre viseljen oly gondot, a mint nékem tartozó hittel kötött kötelessége kívánja: becsületi, mint fejedelemnek megadassék, arra vigyázó,³⁾ ne engedjen senkinek is rebelliot, avagy csak okot is, hogy az félére adjon. Ha (kik) afélében találtnak, comperta rei veritate absque ulla misericordia megbüntessék, ne kedvezzetek a latroknak, tollite malum et perversum e medio populi et sic hábebitis pacem; abból én reám, hogy fegyverrel keveset büntettem még a nyilvánvaló latrokbau is, ne nézzetek, mert talám nem mindenkor adatik néktek a magatok és országatok oltalmazására⁴⁾ olyan mód, mint énnekem.

Az fejedelem asszony ifju ember és idegen nemzet lévén, kívántatik az oktatás néki. Ő kegyelme semmi alkalmatosságot el ne mulasszon, hanem ha miben (és mikor) kívántatik intse, minden deliberációt a tanácsnak eleiben bévigye és referálja, fejedelmi authoritását mindenekben⁵⁾ meg adván néki; német udvar népet in universum ex utroque sexu nro septuaginta, vel ad summum octoaginta tartsanak néki; a német gyalogon kívül (nro 200) legyen egy néhány⁶⁾ kiket ő kegyelmének az én tetszésemből megtartsanak az magyar gyalogoknak sok bujdosó és tanulatlan voltakra nézve, nem sokkal mégyen több reájok; annyi magyarnak, hogy ha proventussit a fejedelem asszony illetlenül és helytelen helyekre kezdi profuse osztani, költeni, arról mint⁷⁾ és micsodás rátiokkal

³⁾ E. V. vigyázzon.

⁴⁾ D. kormányzására.

⁵⁾ M. Esz'tben. V. esztendőben, (talán esetben?)

⁶⁾ E. mely nro 200 s egy néhány.

⁷⁾ E. mint M. D. V. mit.

kellessék meginteni, ő kegyelme magamtól efélét eleget hallott.

Továbbá mivel én nem privata persona voltam, (ő közöttük) és csak lehetetlen dolog, hogy omnibus placere potuissem és kit-kit kívánata szerint, bene contentum reddere potuissem, melyre, noha Istenemet hívom bizonyságul, hogy igyekeztem, de a fogyatkozott állapotok, a hosszú hadakozások, a sokfelé való követségekkel való fárasztások és extraordinarie való számtalan expensák jó intentionban is gyakorta meggátoltak: mindazonáltal mind fejenként hiveim, atyámfiak, barátim, jóakaróim, nékem megbocsássanak, és koporsomban ne gyalázzanak se átkozzanak, ő kegyelme által minden rendet kérek és intek, melyért az Isten nekik is kívánságuk szerint való áldásokat terjesszen fejekre, mert mindazonáltal kinek-kinek becsületit igyekeztem megadni, ha szinte úgy nem lehetett is mindenkor, a mint kívánták volna; kiváltképpen az hadakozásokban kedveskedni is, kivált az érdemeseknek el nem mulattam, a mennyire érkeztem, a minthogy mostan is az utolsó dispositiominak idején az én kedves jó uraimról, a kikre elérkeztem, nem voltam rólok felejdékeny, hanem jámbor szolgálatajokról megemlékezvén részoltettem ő kegyelmek közül sokakat.

Ezek után az én kedves atyámfiakat a ngs. ruszkai Kornis Sigmondát kérem, nékem megbocsásson, hogy nékem hivatalom szerint ellene kellett cselekednem:*) mert egyebet, ha lehetett volna tennem, bizony miattam haja szála sem esett volna el, de azon^b) állapot a mint magával hozta, kényszerít-

*) Fogarasban fogságban tartotta.

^b) E. az akkori.

tettünk közönségesen hazánk veszedelmét eltávoztatni; ő kegyelmének pedig, mivel előttem becsületi megadatott, hitele minémű volt én előttem, arról az hadakozások és a mindennapi együtt való tanácskozások tesznek bizonyiséget. Ő kegyelmét⁹⁾ intem, sőt kényszeritem gubernátor ur öcsémmel mindenben értsen egyet, és a szegény hazának és a fejedelemsasszonyuk szükségeknek idején bizonyítsa meg, hogy igazán hazafia, nekem is igaz atyámfia és creaturám volt, melyet ha cselekedni fog, az Istennek szent áldási szálljanak reá. Hasonlatos képpen ngs. Kovácsocski István és Mikó Ferencz hiveim! tudjátok azt, hogy egyiteket gyermekségtől, a másokat fejedelemségnek kezdetitől fogva vettem hátom megé, tanítványaim, creaturáim vagytok, melyről szükség megemlékeznetek, hála adó voltatok az én szerelmes feleségemhez continue igaz szolgálatotok által megmutatnotok, bizonyítanotok, mind a recenséált punktumokra, mind arra való nézve, hogy ő néki voltatok első eszközök a Brandenburgéa házból való kihozásának: intelek, sőt kérlek is, jó atyámfiai, udvarból ki ne bucsuzzatok, hanem mellette legyetek és öcsém-uram után igaz hűséggel szolgáljatok néki¹⁰⁾, melyért az ur Isten lelki-testi jókkal áldjon meg mind magatokat és maradéktokat.

Ha pedig hálátlanok lesztek hozzája, az Isten ítélőszéke eliben czitállak és ott adjatok számot. Hazátoknak mint kellessék szolgálatotok, arról semmi intést tenni szükségesnek nem látom. Az Isten, szerelmes hiveim, segítsen, igazgasson benneteket az igaz egyességre és szeretetre.

⁹⁾ „Ő kegyelmét“ csak E.

¹⁰⁾ „Neki“ csak E.

Végezetre valakik én creaturaim vagytok, édes hűveim! arról cum gratiarum actióne megemlékeztek, én felőlem jól emlékezni meg ne szűnjetek.“¹¹⁾

II. RÉSZ.

„Legatio et dispositio testamentorum sereniss. Principis Dni. Dni. Gabrielis Bethlen, Dei gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae Principis, Partium Regni Hungariae-Dni, Siculorumque Comitum, Oppulidaeque et Ratiboriae Ducis, Dni-Dni. nostri clementissimi, Fidelibus et diversi(s) generis hominibus facta. Die-31 Augusti. Anno Dni-1629.

Az országnak portára járó ajándékira:

Aranyat mindenestől tizenháromezeret ¹⁾ ,	nro 13000
Tallért huszezeret ²⁾	20000
Tizenkét latos ezüstet harmadfél-száz girát ³⁾ „	250

Római császár ő Felségének.⁴⁾

Egy lovat, mentől szebb és jobb találkozik istállomban	nro 1
Egy szederjes bársony, gyönggyel fűzött köves nyeret	1
Egy szederjes bársony, gyönggyel fűzött czafrangot ⁵⁾	1

¹¹⁾ Az enyedi példányban a végrendelet első részét e latln vers zárja be: Dum tacet hic paulum, subito super astra receptus, De toto patriae, concinit ore, vale.

¹⁾ M. és V. 3000.

²⁾ M. és V. 2000.

³⁾ Gira, egy nem a képzelt vagy számolási pénznek, mely különböző tartományokban és időkben különböző értékkel bírt a kisebb és nagyobb súlyú girák divatoztak; a nagyobb súlyú mai pénzsámitásunk szerint négy, a kisebb egy ezüst forintot tesz. Magy. nyelv szótára

⁴⁾ II. Ferdinánd.

⁵⁾ Czafrang v. czafrag: logó-fütyegő czifraság ékességül valamely ruhán; szerszámon rejt, sallang. Magy. ny. sz.

Egy által tördelt, aranynyal bevert lóra való széles uj szerszámot . . . nro	1
Egy bokor türkeses arany kengyelt . . . „	1
Egy aranynyal bevert, rubintos ló-orrára valót „	1
Egy rubintos, jaspíros lónyakárávaló arany vertet . . . . . „	1
Egy jaspíros, gyöngyházás, türkeses merő ezüst hüvelyű pallost . . . . . „	1
Egy arany és ezüst fonallal prémezett lóravaló jakupot ⁶⁾ . . . . . „	1
Ezek mellett egy rubintokkal rakott, tiszta arany kupát, melyet megmutattunk Gubernátor uram öcsémnek.	

Ifjú királynak ő Felségének.⁷⁾

Császárnak ő Felségének legált lóhoz illendő más, egy jó lóvat . . . nro	1
és ahoz egy türkeses, be-vert rubintos, köves karmány nyerget . . . . . „	1
Egy veres bársony, szkofummal ⁸⁾ varrott, igen szép szerecsen czafrangot, . . . „	1
Egy által tördelt, aranynyal, ezüsttel be- vert, jaspis-rubintos homlok-előjű lóra való szerszám . . . . . „	1
Egy köves, aranyos ezüst lóravaló . . . „	1
Egy türkeses lónyakára való vertet . . . „	1
Egy veres bársonyos, türkeses, aranyos pallost . . . . . „	1

⁶⁾ Jakup (jekup, jekett, a mai jaquette) ujaska, dolmányka, melyet lovaglászkor öltöttek fel a régiek. Taschenbuch, lótakaró.

⁷⁾ III. Ferdinánd, kit atyja, II. Ferdinánd 1625. megkoronáztatott.

⁸⁾ Szkofum, ruhákat kivarrni, himezni, stb. való ezüst v. arany szálak.

Egy rubinttal, smaragddal (rakott,) jaspis- sos, szederjes bársonyos tiszta arany- hüvelyű pallost . . . . . nro	1
Egy bokor ezüst karmány kengyelt ⁹⁾ . . . . . „	1

Svecia királynak, ő Felségének.¹⁰⁾

Császárnak ő Felségének és ifju király- nak ő Felségének két ló után har- madik jó lovamat, ... „	1
Egy türkes és zöld dupletokkal ¹¹⁾ ezüstös, aranyos kazul ¹²⁾ nyeret, ... „	1
Egy szkofium aranyval varrott, veres bár- sony öreg szerezsen czafrangot . . . . . „	1
Egy általtördelt, aranyval bevert. tür- késes, rubintos, jaspisos, rojtos homlok előjű (aranyval bevert) lóra való szer- számot . . . . . „	1
Egy rubintos, aranyval bevert ló orrára valót „	1
Egy rubintos lónyakára való vertet . . . . . „	1
Egy türkeses és jaspisos merő ezüst hü- velyű pallost . . . . . „	1
Egy rubintos, türkeses, veres bársony, tiszta szép arany hüvelyű kardot . . . . . „	1
Egy hat tollu, tiszta jaspis, rubintokkal rakott arany botot . . . . . „	1

⁹⁾ T. nincs.

¹⁰⁾ Gusztáv Adolf.

¹¹⁾ Duplet, hamis drága kő.

¹²⁾ Kazul v. persa nyereg.

Egy bokor tiszta ezüst, meg (öreg) türkesekkel, rubint balastokkal ¹³⁾ rakott karmány kengyelt	nro	1
Egy veres bársony, szkofiummal varrott lóra való pokróczot	„	1

Brandenburgi Electornak, ő Felségének.¹⁴⁾

Az előbb megirt három lovak után való negyedik jó lovamat és ahoz ez öltözetet:	nro	1
Egy türkeses, jaspisos, aranyos, ezüstös karmány nyerget	„	1
Egy veres bársony, szkofiummal varrott szerecsen czafrangot	„	1
Egy általtördelt, kék atlaczra varrott, kék selyem rojtos, türkekkel rakott homlok előjü és szügyellőü lórávaló uj szerszámot	„	1
Egy türkeses, rubint balassos ¹⁵⁾ lónyakára való vertet	„	1
Egy kamlójos ¹⁶⁾ ezüst ló orrára valót	„	1
Egy türkeses, rubint balassos kerekfejü ezüst botot, kinek egy nagy öreg gyöngy a tetején	„	1
Egy bokor ezüst aranyos, karmánynyerget	„	1

¹³⁾ Balasztokkal. A kéziratokban hallasztokkal van; de gondolom hibásan, rubis balais = halvány piros rubint, vagy balész gyémánt helyett, mely halvány vörös, nem ritkán fehéres gyémánt faj, nevét kelet-indiai Balaszám városától vette.

¹⁴⁾ Wilhelm György, brandenburgi választó fejedelem, kinek nővére, Katalin Bethlen Gábor 2-ik nője volt.

¹⁵⁾ Balassos, lásd a 13-ik sz. alatt.

¹⁶⁾ Kamlójos — sodrott, csavart.

Egy veres bársony, szkofiummal varrott lóra való pokróczot . . . . . nro	1
Egy veres bársony, türkeseikkel, rubintok- kal rakott, ezüstös, aranyos pallost „	1
Ezek mellett egy lovat pokróczban . . . „	1

Fejedelem asszonynak, ő felségének.¹⁾

Ötvenezer aranyat . . . . . nro	50,000
Ötvenezer tallért . . . . . „	50,000
Ötvenezer forintot ^{1b)} . . . . . „	50,000

De gubernátor öcsém uramnak lelkiire legyen kötve, hogy férjhezmenéseig kezébe ne adja.²⁾

¹⁾ Brandenburgi Katalin, Bethlen Gábor 2-ik nője.

^{1b)} „Jóféle uj ötpénzes garasokban.“ Ezeken kívül még a költő pénzt „az kinnjaro aranyokon, mely vala ad numerum 20,000 huszezerig való, egyéb kinnjaro költő pénzen és tallérokön kívül.“ A fejedelemnőnek tett hagyaték egyéb tárgyakban „többek százezer tallér érőknél.“ Kemény János önélet irása. 141. l.

²⁾ A pénz Fogaras várában Kemény Boldizsár őrizete alatt volt s a Fejedelmő Bethlen G. halála után, a mint a kormányzást átvette, hogy Bethlen István kormányzó ellen pártot csináljon, serget gyűjtsön s így udvarlójának, Csáky Istvánnak egyengetse az utat a fejedelemségre: a pénzt is magához kerítette, illetőleg Csáki kezére játszotta. „Fogarasból — írja Kemény János — egy ládában az fejedelem asszony negyvenezer aranyakat elhozata, és ezt mind Csáki István kezében ejtő ilyenképpen: Mivel nem lehetett eltitkolni, az atyám lévén az helyben főtiszt, és az tárháznak is kulcsai nála voltak, én akkor udvarnál (Fehérvártt) lévén, értesemre adá, én is viszont az gubernátornak s az kiknek illet többeknek is; vigyáztunk azért igen arra rendelt emberink által, mit fognak mivelni az ládával, és hogy ha Csáki kezéhez kiiktatják, midőn vagy emberi által elküldi, vagy magával elviszi, vala collusionk Zolyomival, hogy az utban felferjük; de megcsalának: mert Csáki elmene udvartól, az pénzes láda viteték az materiás kis boltba, mely Fejérvárott, alatta az fejedelem hazainak az ivoges folyósó felől vala, kinek gondjaviselése Czeglédi István nevű bejárón volt, mely is én hozzám és az ighyhez is igen addictus vala; s tehát az aranyakat kiszedte volt az fejedelem asszonynyal, követ rakván helyette és ismét bepecsételték és ugy küldöttek az boltban; már Csáki is elmenvén, láda is pecsét alatt lévén, azt reménlettük, az szándék is megváltozott. De ime tehát egy Tepe-

Arany pohárszéki eszközök.

Tiszta arany, rubintokkal rakott két pohár	nro	2
Tiszta arany, hadakozó szerszámmal ékesített egy pohár	"	1
Jáspis fedelű pohár három, ...	"	3
Termés kristály pohár öt, ...	"	5
Metszett kristály pohár fedeles három, ...	"	3
Strucz mony ³⁾ pohár kettő	"	2
Gyöngyház fedeles pohár kettő	"	2
Delphin formára csinált egy ezüst aranyos pohár, ...	"	1
Elefánt tetemből csinált mesterséges tornyos két pohár, ...	"	2
Egy virágos, aranyos tokban, való kis ezüst pohár, ...	"	1
Két gyöngyház pohár, csiga, ...	"	2

sit Zeigmond nevű főember szolgáját alattomban visszaküldötte Csáki valahány magával, az fejedelem asszony pedig Kisfaludra menvén egy ebéd után mindjárt mulatságképen, mind az magyar frauczimereket, kik által megérthettük volna, mind az említett Cseglédit, kinél az láda állott, mind engemet, ki fő lehettem volna az vigyázásra, studio szép hízkelő beszédekkel magával elhiva s vive és mihelyt az városról kihalada, gyalog szállván, mind frau-czimereivel, hogy az idő inkább haladjon, engemis lebeszéle, s gyalog vele mulatozva menénk Kisfaludig, ott is kertekben, házakban, majorházakban, mind késedelmeztetvén, szintén csak vacsorára meheténk vissza Fehérvárra; s ime tehát azalatt az hopmester Horváth György, ki igen practicus factionarius pápista ember vala, Csákihoz tartó, az magyar hopmester asszony Macskási Mihályné, ki egy vala az hopmesterrel, két tolmács inasok Izsák és Simon, ezek honn maradván, az ládából kiszedett aranyakat az Csáki emberének Tepesitnek kezéhez iktatván, mindjárt el ment vele; harmadnap mulva tudtuk meg az practicát, s így az pénz oda lön." 168—169. l. A 10,000 aranyat, 50,000 tallért, azon kívül az kinnjáró aranyokat 20,000-et és minden clenodiumát is átadta Csákinak. 182. l. Kemény J.

³⁾ Strucz mony — strucz tojás.

Egy öreg, sasorras pohár, a sason testál- lás vagyon, ⁴⁾ . . . . . nro	1
● Egy gyonta mosdó vagyon tokban, ugyan gyonta korsóval, két darab, ... "	2
Tizenkét ezüstös, aranyos nyelű kés és tizenkét villa, egy zöld láda tokban . . . . . "	12
Egy kigyókö csésze, tokban, ... "	1
Egy jáspis pohár alá való aranyos me- denczéske. . . . . "	1
Egy tokban Frisnardernek ⁵⁾ való ezüst nyelű tizenhárom kés és egy ezüst aczel, ... "	14

Ezüstmivek, kupák, poharak.

Öreg virágos, egyformájú ábra kupa, hu- szonnégyszög . . . . . nro	24
Öreg virágos, harang forma kupa, huszon- négy, ... "	24
Öreg holyagos, darvas kupa, huszonnégyszög, ... "	24
Kissebb rendű, virágos, lábas kupa, huszon- négy ⁶⁾ , ... "	24
Mesterséges, különb-különbféle forma fede- les, lábos, öreg aranyos négy kupa, egyike tokban vagyon, ... "	4
Különb-különbféle gályaforma pohár tiz, ... "	10
Kehely forma virágos, fedeles, lábas po- hár tiz, ... "	10

⁴⁾ Sas orras pohár. A sas ezüstmiből van készítve; a sas feje-nyaka stb. a pohár felső részét, fedelét képezi.

⁵⁾ Frisnarder, elferdítve „Vorschneider“-ből = fölmetelő, szelvelő; deconneur, trancheur, trancsairozó. Pápai-Páriz Ferencznél Trisnader: sector escarius, mensarius.

⁶⁾ M. és V. nincs.

Iveg formára csinált, lábas, apró-apró aranyos pohárcák	nro	28
Különb-különbféle forma, két-két fülű ⁷⁾ }		
apró aranyos csészek, ...	"	15
Csiga-forma lábos csészek tizenegy	"	11
Malom-forma egy pohár	"	1
Alma-forma lábas pohár egy, ...	"	1
Csoka-forma egy pohár, ...	"	1
Egybejáró aranyos kupa pohár, kiknek a felsőin fedél van, ...	"	15
Aranyos kannák hat, ...	"	6
Két fehér ezüst kanna, ...	"	2
Egy ezüst veder, ...	"	1
Egy nádméz porozó*	"	1

Csészek.

Gyümölcsnek való merő aranyos csészek, lábasok hetvenhat, ⁸⁾	nro	76
Aranyos színű ⁹⁾ csészek, fehérek tizenegy	"	11
Nyolczszegre csinált aranyos csészek, hatok.	"	6
Egy kristály lábu aranyos csésze	"	1
Egy testállásos aranyos csésze	"	1
Cseresnyének való, aranyos, öreg csésze kettő	"	2
Egy asztali bellariához ¹⁰⁾ való, néhol aranyos, ámpolnákkal ¹¹⁾ körül rakott egy lábos tángyér, ...	"	1

⁷⁾ T. a csészek között.

* Csak ezen egy fordul elő, minthogy a cukor még ritkaság volt akkor.

⁸⁾ E. 26.

⁹⁾ T. aranyos szélű.

¹⁰⁾ Bellaria, csemege tartó, gyümölcs, sütemény és egyéb tárgyaknak.

¹¹⁾ Ampolna = ampulla, apró poharak, kancsócskák eczet-, mustár- és olajnak.

Mosdók.

Aranyas mosdó medencze korsóstól ki- lencz. ¹²⁾ . . . . . nro	9
Lábakkal és egyéb egyetmásokkal együtt husz darab mosdó korsóstól . . . . . „	20

Tálak.

A mostani künnjáró száz tálakkal együtt ötödfél száz ezüst tál, ... nro	450
Ezekon kívül salátának való aranyos szélü kis tálak tizenkilencz, ... „	19

Tángyérok.

Merő aranyos tángyér hat, ... „	6
Aranyos szélü tángyér tizenegy, ¹³⁾ . . . . . „	11
Fejér ezüst tángyér harminczhat, ... „	36
Egy általtördelt marczipág ¹⁴⁾ alá való ezüst tángyér, ... „	1

Kalánok, villák.

Ezüst kalán negyven, ... nro	40
Ezüst villák harmincz ¹⁵⁾ . . . . . „	30

---

¹²⁾ M. E. V. E két tétel egybe van foglalva és kilencz darabra téve.

¹³⁾ E. 15.

¹⁴⁾ Marczipág = marcza fánk, a székegyeknél sütemény neve, mely onnan vette nevét, hogy márcz czal, azaz méhserrel készül. Más tájszólással egyezik vele a marczipán, mézes kalács, fánk, pánk, pánkó. M. ny. sz. Molnár Albert szerint marczipán = martius panis.

¹⁵⁾ E. 60.

Gyertyatartók.

Egyforma szeges, sáhosan ¹⁶⁾ aranyozott gyertyatartó, négy, ... nro	4
Kerekded fehér ezüstg yertyatartó, négy, ... „	4
Kerekded aranyas szélű gyertyatartó, öt . . . . . „	5
Hammu vevő, ... „	3

Sótartók

Aranyos sótartó tizenhét ¹⁷⁾ . . . . . nro	17
---	----

Lórávaló szerszámok és öltözetek.

Egy széles, szkofium arannyal szőtt, majcz- ra ¹⁾ csinált, általtördelt slefelű, ²⁾ zöld duplétos, türkösös lórávaló szerszám, az homlok elője jászpisos és nagy türkös benne . . . . . nro	1
---	---

¹⁶⁾ Sáhos, különféle irányban czírázó v. habos vonalak; másképen sávoly v. sáholy.

¹⁷⁾ T. nincs.

¹⁾ Majcz, szkofium arannyal szőtt szíjzat, melyből kantárt, féket, nyerget, készítettek.

„A lovok sem visel együgyű fékeket,

Hanem szkófiomos majczból mivelteket.“ Gyöngyösi I. Phoenix. III. k. III. r.

De jelent más valamely tartó szíjat, kötöt is: „Térdkötő vagy majczból, vagy bagariából, vagy közönséges szíjból volt.“ (Apor Péter 349. l.)

„Az kardszíz volt vagy bagariából, vagy selyem majczból. (Apor 371. l.)

Lodingszíz vagy tölténytáskaszíz:

„Kétszeres lódingot emelnek vállokon,

Á melyek függenek karmazsín majczokon.“ Gyöngyösi I. Phoenix. III. k. III. r.

A lóding és majczról láss bővebben Apor Péter Metamorphosis Transylvaniæ 370—371. l. Továbbá magyarnyelv szótára III. k. 1519. l. és Kővári L. viseletek és szokások. 38. és 142. l.

²⁾ Slefeli v. slefelű. elferdített német szó, schleifen v. die Schleife, bokor csukor, szalagbokor (ruhán); több részből kirakott arany v. aranyozott ezüst czífraságok, szélesek v. keskenyek, kövel v. kő nélkül, mely részek tetszés szerint alkalmazhatók, sűrűbben v. ritkábban rakhatók a tárgyakra, mint a ruhákra a szalagokat leszorító vagy összekötő csokrok, csattok.

Másik hasonló szkofiium majczra csinált, zöld dupletos lóralaló szerszám, a homlok előjében nagy zöld dupletok vannak . . .	„ 1
Harmadik egy hasonló forma, majczra csinált, türkese és zöld dupletos, jaspisos homlokelejű lóralaló szerszám	„ 1
Egy ezüst, arany fonallal szőtt, majczra csinált, ritka slefelű, zöld dupletos uj lóralaló szerszám	„ 1
Hasonló majczra csinált, apró türkessel bevert slefelű igen szép lóralaló szerszám . . .	„ 1
Egy szkofiium aranynyal szőtt majczra csinált, türkese, rubint balassos, zöld dupletos, szép lóralaló szerszám	„ 1
Öt nyergek, kik a lovászmestereknek vannak, szkofiiummal varrottak, türkese fejűsek ³⁾ kész szegestől	„ „
Hatodik, most benn való, egy türkese, jaspisos cserkesz nyereg	„ 1
Három bokor arany kengyel	„ 3
Hat szkofiomos aranynyal varrott, veres bársony, igen gazdag négy-négyszegű czafangot	„ 6
Három türkese, veres bársonyos, kettei jaspisos, bogláros pallosok	„ 3
Egy merő arany bogláru, veres bársonyos kard, a farkvasában egy nagy öreg türkese	„ 1

³⁾ Fejűsek v. fejűek, fejesek; fejes, a minnek saját v. átvitt értelemben feje van: fejes vetemény, fejes szeg, fejes bot, fejes nyereg. Kész szegestől, szegekkel kiverve, készen, az egész készlettel.

Öt szkofiummal varrott, veres bársonyos pokróczok, lóra valók⁴⁾ . . . . . „ 5

Köntösök.

1. Egy veres sárga, öreg virágu vont-aranyos, galléros, fekete róka nyakkal béllett suba, melyen van gyönggyel rakott két száras⁵⁾ gomb.

2. Egy tengerszin vont-arany, nusztal béllett suba, két pár merő gyémántos gomb rajta, kikben van szám szerint 1041⁶⁾ gyémánt.

3. Egy sárga vont-arany, veres selyemmel elegy szőtt virágu nusztal, béllett suba, gyönggyel rakott két pár száras gomb rajta.

4. Egy veres metélt tar-bársony,⁷⁾ prémes nusztal béllett suba, gyönggyel rakott 12 száras gomb.

5. Egy fehér, vont-ezüst virágu, nusztal béllett csonka ujjú mente, 25 arany gombfő rajta, egy-egy gyémánttal.

6. Egy fehér, sima bársony, nusztal béllett csonka ujjú mente, 18 zománczos, arany fonalas gomb rajta.

7. Egy hamuszin, öreg virágu bársony, nusztal béllett, csonka ujjú mente, 13 szkofiumból kötött gomb rajta.

8. Egy megyszin, sima bársony, hiuz mállal béllett suba, két pár rubintokkal rakott arany gomb rajta, kikben vagyon szám szerint 174 rubint.

⁴⁾ T. A lóra való szerszámok 3 pont alá vannak foglalva. 1. hat lóra való szerszám, ahoz való hat nyereg, öt pokrócz. 2. három pallos. 3. egy kard.

⁵⁾ Gombok két félék voltak: nagyobbak és szárasok, melyeket felső ruhákra raktak; kisebbek és völgyesek, ezeket alsó ruhákra alkalmazták. Kövári L. viseletek és szokások. 20. l.

⁶⁾ T. 1047.

⁷⁾ Sima bársony.

9. Megyszín bársony, sima hiuz mállal béllett, csonka ujjú mente, 18 selyemb gomb rajta.

10. Egy veres, öreg virágu atlacz, hiuz mállal béllett csonka ujjú mente, 18 gyöngyből rakott gombfő rajta.

11. Egy királyszín virágos bársony, csonka ujjú mente, hiuz lábakkal béllett, merő arany 4 gombfő rajta, egy-egy gyémánttal.

12. Egy olaj mákszin, hiuz lábakkal béllett csonka ujjú mente, 19 arany gomb rajta, egy-egy gyémánttal.

13. Egy megyszín tar-bársony, virágokra metélt ujjas, galléros, prêmes, sárga vont-arany nyál béllet mente, 24 szkofium ezüsből szőtt száras gomb rajta.

Dolmányok.

1. Egy veres, metélt bársony (dolmány), vont arany nyál béllett.

2. Egy megyszín, metélt bársony dolmány, török kaftán nyál⁸⁾ béllett.

3. Egy fekete, metélt bársony dolmány, fekete bojtos, bársony nyál béllett.

Gubernátor urnak,¹⁾ ő nagyságának.

Pénz legatio.

Hatezer arany	nro 6000
Hatezer tallér	" 6000
Négyezer forint	" 4000

⁸⁾ Kaftán v. kaftán, a törökök s több más keleti és déli népek hosszú felöltő köntöse. M. Ny. Sz. „Igen déli ember, tartja atlasz kaftán.” Gyöngyösi.

¹⁾ Bethlen István gr. idősb, Bethlen Gábor öccse, 1630. szept 28—decz. 2. fejedelem.

Ezüst és aranyművek.

Egy tiszta arany kupát	nro	1
Egy toll ²⁾ eleibe való medalyt	"	1
Tizenhárom szőlő gerezdes, aranyos kupa	"	13
Tizenhét holyagos, aranyos kupa	"	17
Egy mosdó korsóstól	"	1
Egy eczetnek való s egyéb egyetmásoknak való ampolnás tángyér ³⁾	"	1
Huszonnégy csésze	"	24
Ötven ezüst tál	"	50
In toto. M. 4. 16. p. 47. ⁴⁾		

Ló és lórávaló szerszám.

Két lovat és ezekhez az öltözeteket	nro	2
Egy türkeses, rakott ezüstös, aranyas karmány nyerget	"	1
Egy sima ezüstös, horított aranyos elejü, hátulyu karmány nyerget	"	1
Egy kék atlaczra csinált, általtördelt rostélyos slefelü, veres selyem rojtos, türkeses homlok elejü, sügyellös lórávaló szerszámot	"	1
Más egy sűrű slefelü, türkessel, zöld duplétal rakott lórávaló szerszámot	"	1
Egy igen szép veres bársony, gazdagon szko-fiummal varrott, rojt nélkül való szerecsen czafrangot	"	1
Egy merő ezüst karmány kengyelt	"	1

²⁾ Toll, kocsag v. daru toll elibe, vagy annak leszorítására szolgáló boglár, rózsza v. csatt = üstök nyomtató.

³⁾ T. hiányzik.

⁴⁾ T. hiányzik; van e helyett 4 sötartó,

Egy aranyazott karmány kengyelt . . .	nro	1
Egy zöld dupletos lónyakára való vertet .	"	1
Egy ezüstláncz fékemlőt ⁵⁾ . . .	"	1
Egy veres bársony, türkeses, ezüstös, aranyos pallost . . .	"	1
Egy türkeses, rubint balasos, kerekfejű, aranyos ezüst botot, egy öreg türkes a te- tejében . . .	"	1
Egy posztó jakubot és ezekhez a magunk viselő kardunkat . . .	"	1

Köntösök.

Egy szederjes, apró virágos bársony, fekete róka mállal béllett, csonka ujjú mentét .	nro	1
Egy tiszta fehér, öreg virágu, vont-ezüstös, nuszttal béllett suba . . .	"	1
Egy hamuszin metélt bársony, nuszttal bél- lett suba . . .	"	1
Egy zöld, virágokra metélt bársony, nuszttal béllett, csonka ujjú mente . . .	"	1
Egy király szin sima bársony, nuszttal bél- lett, csonka ujjú mente . . .	"	1
Egy veres bársony, virágokra metélt, váll- ban vágott, nuszttal béllett mente . .	"	1
Egy szederjes, öreg virágu, altébás ⁶⁾ bár- sony, hiuz mállal béllett suba . . .	"	1
Egy királyszín, virágos atlacz, hiuz lábakkal béllett, csonka ujjú mente . . .	"	1
Egy zöld sima bársony, bojtos bársonynyal béllett, csonka ujjú mente . . .	"	1

⁵⁾ Fékemlő, fék, kantárszár, fékező szerszám.

⁶⁾ altébás, szövet faj; alább Bethlen Péternél „Altembas.“

Dolmányok.

Egy hamuszin, metélt bársony dolmány, fekete vont-aranyval béllett	nro 1
Egy veres sima bársony dolmány, török kaftánnyal béllett	" 1
Egy hajszin, öreg virágu kamuka dolmány, török kaftánnyal béllett	" 1
Egy ezüst szin hal haju, kamuka dolmány, veres vont-aranyval béllett	" 1
Egy királyszin virágos atlacz dolmány, török kaftánnyal béllett	" 1

Ház öltözetek.¹⁾

Két ház öltözet, isandriai (flandriai?) kárpit	nro 2
Két ház öltözet, velencei tarka materia .	" 2
Hat divány szőnyeg	" 6
Ezek felett Nagy-Bányát, cum pertinentiis ⁸⁾	

Rákóczi György uramnak, ő nagyságának.¹⁾

Egy ló és öltözet ez:	nro 1
Egy türkeses és kárneollal, jaspissal rakott karmány nyereg	" 1
Egy veres bársony, szkofium aranyval, ezüsttel varrott szerezsen czafrang ²⁾	" 1
Egy szkofium aranyval szőtt, majczra csinált, általtördelt, aranyval bevont, jaspisos, türkeses homlok elejü, széles ló-ravaló szerszám	" 1

¹⁾ T. köntösök, dolmányok, ház öltözetek csak szám szerint vannak megemlítve.

²⁾ T. hiányzanak.

³⁾ I. Rákóczi György 1631—1648-ig fejedelem.

⁴⁾ T. nincs.

Egy jaspisos, türkeses, merő ezüst hüvelyű	
hegyes tör	nro 1
Egy ezüst, aranyos karmány kengyelt ³⁾	„ 1

Köntösök.

Egy zöld bársony, virágokra metélt prémű,	
nusztal béllett suba	nro 1
Egy zöld metélt bársony dolmány, török	
kaftánnyal béllett	„ 1

Kornis Zsigmond uramnak, ő nagyságának.⁴⁾

Ezer arany forintokat	nro 1000
Ezer tallért	„ 1000

Ezüstművek.

Tizenhat ezüstitál ⁵⁾	nro 16
Tizenkét csésze	„ 12
Egy mosdó korsó ⁶⁾	„ 1
Két aranyos kupa	„ 2

Ló és öltözeti.

Egy ló, ez öltözettel:	nro 1
Egy ezüstös, arannyal bevert elejű, hátu-	
tulyu, veres bársonyos kazul nyereg	„ 1

³⁾ T. nincs.

⁴⁾ Kornis Zsigmond, Bethlen Gábor távol rokona, kit „sejedelemiségének kezdetében bizonyos okokból megfogatott vala és valahány ideig Fogarasban tartá, de tisztességesen. Nemsokára megengesztelődvén hozzá és minden jószágait, javait restituálván, annál nagyobb becsületi, hitele és igen nagy kedvessége volt, sok kegyelmességével is éltette, bátyjának hívta, az minthogy ugyan volt is valami rokonság közöttök.“ Kemény János 96 l.

⁵⁾ T. tányér.

⁶⁾ T. mosdó medencze kannával.

Egy szederjes, veres bársonnyal, szkofiummal varrott czafrang	nro 1
Egy általtördelt sűrű slefelű, veres selyem rostos, türkeses, rubintos, jaspisos homlokelejű lórávaló szerszám	, 1
Egy zöld bársonyos, ezüstös, aranyos pallos	, 1

Köntösök.

Egy hamuszin bársony, nuszttal béllett suba	nro 1
Egy szederjes, sima bársony dolmány, fehér vont-ezüsttel béllett	, 1
Egy veres, velencei schallat ⁷⁾ hiuz lábbal béllett suba	, 1
Egy hamuszin halhaju, kamuka dolmány, veres virág tábittal ⁸⁾ béllett	, 1

Ifju gróf Bethlen Istvánnak⁹⁾, ő nagyságának.

Pénz legatio, háromezer arany	nro 3000
Háromezer tallér	, 3000
Ezer forint	, 1000

Arany és ezüstművek.

Egy toll eleibe való medály	nro 1
Huszonnégy ezüstitál	, 24
Tizennégy csésze	, 14
Egy mosdó korsóstól	, 1
Tíz tányér	, 10
Három sőtartó	, 3

⁷⁾ Schallat, scharlach, skárlát posztó.

⁸⁾ Tabit, tafota, könnyű habos selyem szövet.

⁹⁾ Ifj. Bethlen István, id. Bethlen István kormányzó fja. Bethlen Gábor nőveltette Heidelbergben, később várad kapitányává tette.

Tizenkét kalán s annyi villa ¹⁰⁾	nro 24
Két gyertyatartó, mely most a pohárnok- nál van	2
Nyolcz aranyos kupa	8

Ló es öltözetek.

Egy ló és lovakra való szerszámok	nro 1
Két sima ezüstös, aranyos elejű, hátulyu karmány nyereg	2
Egy fehér vont-ezüst, szkofium aranynyal varrott öreg szerecsen czafrang	1
Egy veres bársony, gazdagon, merőn szkofi- ummal varrott négyszegű czafrang	1
Egy ezüst, aranyozott pléhekkel csinált, ve- res bársonyos persiai czafrang, alávaló paraszt töltött czafraggal	1
Egy türkese, tiszta gyöngyös lórávaló szer- szám, jaspisos	1
Egy általtördelt sűrű slefelű, pillagos szél- lel, lórávaló szerszám	1
Egy majd hasonló forma, kék selyem ros- tos, követlen, homlokelejű széles lórávaló szerszám	1
Egy veres, dupletos, lónyakára való vertet	1
Egy kamirlai ezüst lóorrára való	1
Egy bokor tiszta ezüst, néhol aranyos szer- szám, kengyel	1
Egy bársony, türkessel bevert, rubintos, tür- keses portály véard ¹¹⁾	1

¹⁰⁾ T. tizenkét kalán s egy arany villa.

¹¹⁾ Portáj veard, nyakbavető kard, tör: vagy talán portai kard.

Egy fekete csapos portáj kard, mely egy hüvelyben két ¹²⁾ demesci (damask?) vas van	nro 1
Egy türkeses, jaspisos, merő ezüst pallos	„ 1
Egy két tollu, rostélyos, öreg ezüst aranyos bot	„ 1
Egy türkeses, rubintos bicsok	„ 1
Egy türkeses, gyöngyös, szkofiumos puzdra, ő felsége maga nyilaival, mind kézi ijjával együtt	„ 1
Öt igen szép tigris bőrök	„ 5
Négy igen szép párducz bőrök	„ 4
Egy veres bársony, szkofiummal, aranynyal varrott lórávaló pokrócz	„ 1
Egy veres selyem, gyöngyös, türkeses boncsok ¹³⁾	„ 1
Egy tizennégyrétü ezüst maie landa ¹⁴⁾ fékmlő	„ 1
Egy ezüsttel borított aranyos paizs	„ 1
Egy szép antiquitas pars, tanits vagyon S. P. Q. R. ¹⁵⁾	„ 1

¹²⁾ E. M. V. kés.

¹³⁾ Boncsok, lófark-szorból álló fűrt, rojtos czafrang, melyet a török főtisztek viselnek turbánjaikon.

¹⁴⁾ Maie landa, talán májlandi ezüst poszománt, mely csak egyik lapos oldalán volt megaranyozva. Ha francia szónak vesszük: maille lande, csupa gyűrűcskékből, karikácskákból álló fék; vagy végre magyarul: marcz láncz, a ló száját maró, marczaugoló, sértő láncz, zabla. (Trense.)

¹⁵⁾ T. egy igen szép antik paizs. Bizonyosan római paizs rész, s az S. P. Q. R. betűk jelentése: senatus populusque romanus. A „pars” arra mutat, hogy egy rész hiányzott, s azzal együtt, hihetőleg még e betűk is: Cl. V. = clypeum vocit. Nievpoort: Rituum apud romanos explicatio, pag. 504. Claud. 1782. A „tanits” tarts helyett iratott gyaníthatólag hibásan, mely gátló, ellenző eszközt jelent, milyen a paizs ellenség fegyvere ellen.

Köntösök.¹⁶⁾

Egy királyszín sima bársony, prémes, nusztal bélelt suba	nro 1
Egy veres bársony, persiai virágos ujjas, nusztal bélelt suba	" 1
Egy szederjes sima bársony, nusztal bélelt csonka ujjú mente	" 1
Egy zöld skárlát, prémes, huz mállal bélelt suba	" 1
Egy veres sima bársony, veres, vont-arannyal bélelt, prémes felső ruha	" 1
Egy veres vékony velencei skárlát, prémes, felemelt virágu, vont-arannyal bélelt, galléros, ujjas mente	" 1
Egy rózsaszínű sima atlacz, csonka ujjú mente, öreg virágu, ezüstös tábittal bélelt . .	" 1

Dolmányok.

Egy szederjes, öreg virágu bársony dolmány, bojtos bársonnyal bélelt	nro 1
Egy királyszín sima bársony dolmány, zöld arany virággal, vont-arannyal bélelt. .	" 1
Egy zöld virágu kamuka dolmány, narancsszín atlaczczal bélelt	" 1
Egy ezüst szín sima atlacz dolmány, fehér ezüstös tábittal bélelt	" 1
Egy rózsaszín sima atlacz dolmány, fehér ezüstös tabittal bélelt	" 1

Ház öltözet.

Két ház öltözet, velencei tarka materiából való	nro 2
---	-------

¹⁶⁾ T. köntösök és dolmányok össze vannak foglalva és 13 darabra téve.

Két divány szőnyeg¹⁷⁾ . . . . . „ 2
Ezek felett Bábolnát, a körözi odavaló jószággal.

Gróf Bethlen Péter uramnak,¹⁾ ő nagyságának.

Pénz legatio.

Kétezer arany . . . . . nro 2000
Kétezer tallér . . . . . „ 2000
Ezer forint aprópénz . . . . . „ 1000

Arany és ezüstmű.

Egy toll eleibe való médályt . . . . . nro 1
Tíz szőlő gerezdes kupát, a kiket az atyánknak (atyjának?) hagyunk, azoknak maradékját . . . . . „ 10
Egy mosdó medenczét korsóstól . . . . . „ 1
Tizenkét csészét . . . . . „ 12
Huszonnégy tálat . . . . . „ 24
Tíz tárgyért, tizenkét kalánt, tizenegy²⁾ villát, két gyertyatartót, két sótartót (37) „ 24

Ló és szerszám.³⁾

Egy ló és egy öltözet . . . . . nro 1
Egy ezüst pléhekkal ékesített, ezüstös, aranyos, türkeses és dupletos elejű, hátulyu magyar katona nyereg . . . . . „ 1
Egy bársony, szkofummal varrott, öreg szerecsen czafrag . . . . . „ 1
Egy kék atlaczra varrott, általtördelt sűrű slefeldű, kék rojtos, türkeses, homlokelejű lórávaló szerszám . . . . . „ 1

¹⁷⁾ M. betűvel írva két szőnyeg, számmal 6. T. nincs.

¹⁾ Id. gr. Bethlen István fíja, ifj. Bethlen István testvére.

²⁾ E. V. 14.

³⁾ T. hét pont alatt van összefoglalva.

Egy veres bársonyos, jaspisos, türkese, por- * tai kard	„ 1
Egy ezüst lóorrára való	„ 1
Egy veres bársonyos rhitha (ritka?) slefelü, türkössel aranyos, ezüstös pallos . . .	„ 1
Egy zöld dupletos lónyakára való vert . .	„ 1
Egy ezüst láncz fékemplő	„ 1
Egy ezüstös hüvelyü bicsok	„ 1
Egy türkese, rubintos, ezüst aranyos bot .	„ 1
Egy posztó uj jakup	„ 1
Két tigris bőr, három szép párducz bőr .	„ 5

Köntösök.

Egy veres bársony, öreg virágu, altembas*), nuszttal béllett mente	nro 1
Egy megyszin sima bársony, nuszttal bél- lett csonka ujjú mente	„ 1
Egy megyszin sima bársony, nuszttal bél- lett, válba vágott mente, kit mindjárt megadtak	„ 1
Egy szederjes sima bársony, prémes, hiuz mállal béllett suba	„ 1
Egy megyszin sima bársony, galléros, pré- mes felső ruha, kék selyemmel elegy való öreg virágu, vont-ezüsttel béllett .	„ 1
Egy hamuszin sima atlacz, csonka ujjú mente, virágos, aranyos, bojtos, bársony- nyal béllett	„ 1
Egy királyszin, habos kanavász csonka ujjú mente, virágos, vont-aranyval béllett .	„ 1

Dolmányok.

Egy megyszin, öreg virágu bársony dol- mány, megyszin bojtos bársonnyal béllett	nro 1
--	-------

*) 45. lapon altebas bársony.

Egy királyszintű, öreg virágu bársony dolmány, királyszin bojtos, bársonnyal bélelt	1
Egy királyszin, öreg virágu kamuka dolmány, tengerszin atlacczal bélelt.	1
Egy királyszin, habos kanavász dolmány, zöld tafotával bélelt	1

Mindezek felett

Balázsfalvát⁴⁾ Monorával⁵⁾ et cum omnibus eorum pertinentiis; Veczeset⁶⁾ cum omnibus eorum pertinentiis (pertinentibus).

Rhédei Ferencz ur ő nagyságának.⁷⁾

Egy toll eleiben való násfát,⁸⁾ kit már meg is adott ő felsége . . . . . nro 1

⁴⁾ Balázsfalva, város a Kis- és Nagy-Küküllő egybefolyásoknál Bethlen Gábor emelte a városok sorába 1621. márcz. 9-én Nagyszombatban. Zsigmond magyar király ajándékozta Cserei Baláznak, hogy életét a nikápolyi tűközetben megmentette: innen Balázsfalva nevet kapott. Bornemisza Anna, Apafi fejedelem nője, a tulajdonosoktól az országrendjei beleegyezésével (Comp. Const. P. 4. T. 12. Art 6) megvette 1664. De ifj. Apafi Mihály maradék nélkül halván el, visszaszállott a fiskusra s VI. Károly császár az előbb Fogarasban székelő görög egyesült oláh püspökségnek adta 1738.

⁵⁾ Monora, falu Balázsfalván felül a Nagy-Küküllő balpartján. T. hijánzik.

⁶⁾ Veczes, Vezes v. Véza, kis falu Balázsfalva mellett. E birtokoktól megfosztotta Bethlen Pétert I. Rákóczy György. Lásd Kemény János önéletírása. 260. l.

⁷⁾ Rédei Ferencz kettő volt, apa és fia: az első harczy szolgálatiért a Nagyságos urak közé emelte a kassai országgyűlés 1606-an; nője volt Károlyi Kata, Károlyi Zsuzsánnak, Bethlen Gábor első nejének testvére, kit Rédei halála után 1621. Id. Bethlen István vett nőül. If. Rédei Ferencz 1657. nov. 1. — 1658 jan. 25-ig erdélyi fejedelem volt; nője Bethlen Drusiánna, id. Bethlen István ifjabb leánya. Itt ez utolsó értendő.

⁸⁾ Násfa v. násva, arany v. ezüstből készült, drága kövekkel rakott ékszer, melyet férfiak és nők is viseltek.

Prépostvári Zsigmond⁹⁾ ur ő nagyságának.

Egy aranyos, ezüstös, veres bársonyos elejű nyerget	nro 1
Egy arany fonallal szőtt, majczra csinált, zöld dupletos, türkös lórávaló szerszám . . .	„ 1
Egy megyszínű bársony, nuszttal béllett suba . .	„ 1
Egy megyszín bársony dolmány, fehér ezüst virágu	„ 1

Nyári Istvánnak, ő nagyságának.

Egy ezüstös, aranyos elejű, hátulyu, veres bársonyos nyereg	nro 1
Egy szekfűszin posztóra szkofiummal var- rott czafrang	„ 1
Egy általtördelt, rostélyos sűrű slefelű, kék rojtos homlok elejű lórávaló szerszám . . .	„ 1
Egy veres velencei skárlát, nuszttal bél- lett suba	„ 1
Egy királyszín sima atlacz dolmány, kék kamukával együtt	„ 1

Zolyomi Dávid¹⁰⁾ ur ő nagyságának.*Pénz legatio.*

Ezer arany	nro 1000
Ezer tallér	„ 1000

Ezüstmű.

Négy aranyos kupa	nro 48
Tizennyolcz ezüstmű ¹¹⁾	„ 1
Egy mosdó korsóstól	„

⁹⁾ Prépostvári Zs. Kapi András ipja, kit Eszterházi Miklós nádor I. Rákóczi György helyett fejedelemmé akart tenni.

¹⁰⁾ Bethlen István veje, váradi és háromszéki főkapitány, a fizetett hadak generalisa.

¹¹⁾ T. 14.

Ló és szerszám.

Egy ló és öltözet	nro 1
Egy aranyos, ezüstös, borított elejű, hátulyu kazul nyereg	" 1
Egy veres bársony, szkofumos, négyszegletű czafrang	" 1
Egy arannyal bevert, széles slefeltű, blumos lóra való szerszám	" 1
Egy veres bársonyos, türkeses, ezüstös, ara- nyos pallos	" 1
Egy ezüst láncz, majcz fékemlő	" 1
Egy aranyos ezüst lóorrára való	" 1
Egy zöld dupletos, kárneolos lónyakára való vert	" 1
Egy zöld selyem, csengőtlen boncsok	" 1
Egy tigris bőr, két párducz bőr	" 3

Köntösök.

Egy veres, velencei vékony skárlát, prémes, nuszttal béllett suba	nro 1
Egy zöld, öreg virágu bársony, hiuz mállal béllett, csonka ujjú mente	" 1
Egy királyszín sima bársony, hiuz mállal béllett, csonka ujjú mente	" 1
Egy ezüstsín, apró virágu kamuka, csonka ujju mente	" 1
Egy zöld, öreg virágu bársony dolmány, ve- res, aranyos tábittal béllett	" 1

**Cancellarius Kovácsoczi István urnak,¹⁾ ő
nagyságának.**

Ezer arany	nro 1000
Ötszáz tallér	" 500

¹⁾ Kovácsoczi I. (körtvefáji) Pécsi Simon után cancellár, Torda m. főispánja, Marosszék főkapitánya

Tizenkét ezüst csésze	„	12
Egy öreg, aranyos fedeltű kupa	„	1
Egy aranyos, ezüsttel borított elejű, hátulyu, veres bársony kazul nyereg	„	1
Egy szkofiummal vont-ezüstre varrott, négyszegletű czafrag	„	1
Egy általtördelt, arannyal bevert, plumos, sűrű slefelű lórávaló szerszám, kinek homlokelője, sügyelője zöld dupletos	„	1
Egy olaj mákszin, aranyos, habos tabit, nusztal béllett csonka ujjú mente	„	1
Egy aranyos, ezüst lóorrára való*)	„	1
Egy megyszin sima bársony, hasonló bojtos bársonnyal béllett mente	„	1
Egy viola szin, apró virágú kamuka dolmány, veres ezüst tabittal béllett	„	1
Egy olaj mákszin sima atlacz dolmány, veres tafotával béllett	„	1

Kemény Boldizsár²⁾ urnak.

Kétszáz arany	nro	200
Egy aranyos kupa	„	1
Egy szederjes, öreg virágú kamuka dolmány, veres sima atlaczczal béllett	„	1

Mikó Ferencz urnak,³⁾ ő nagyságának.

Ezer arany	nro	1000
Ezer tallér	„	1000

*) T. nincs.

²⁾ Kemény János atyja, fogarasi várkapitány, Fehérmegye főispánja, az országgyűlés elnöke, meghalt 1630.

³⁾ Kincstárnok, Csikszék főkapitánya.

Ezer forint garas ⁴⁾	„ 1000
Tizenkét ezüstartál	„ 12
Tizenkét csésze	„ 12
Nyolcz ezüst tángyér	„ 8
Két sőtartó	„ 2
Egy gyertyatartó	„ 1
Három aranyos kupa	„ 3
Egy aranyos, ezüstös elejü, hátulyu karmány nyereg	„ 1
Egy veres, karmazsinra csinált, sűrű slefelü, arannyal bevont lórávaló szer szám	„ 1
Egy tigris bőr, egy párducz bőr	„ 2
Egy ezüstszin, habos kanavász, nusztal béllett mente	„ 1
Egy szederjes, aranyos bársony, hiuz mállal béllett mente	„ 1
Egy megyszin sima atlacz, csonka ujj mente, megyszin ezüztös, öreg virágu tabittal béllett	„ 1
Egy szegfűszin, öreg virágu kamuka dolmány, veres vont-arannyal béllett	„ 1
Egy megyszin sima atlacz dolmány, ezüstös, kék tábittal béllett	„ 1
Egy ezüstszin, habos tábit dolmány, török vont-ezüsttel béllett	„ 1
Ezek felett a két Torján való jobbágyokat.	

Kapi Andrásnak, ő nagyságának.

Egy aranyos kupa	nro 1
----------------------------	-------

Erdélyi István uramnak.

Egy aranyos kupa	nro 1
----------------------------	-------

⁴⁾ E. ninc.

Cserényi Farkas uramnak.⁵⁾

Száz aranyat	nro 100
Egy aranyos kupát	„ 1

Kassai Istvánnak.

Száz aranyat	nro 100
Egy aranyos kupát	„ 1
Egy veres bársony, virágokra nyomtattott, csonka ujjú mentét	„ 1
Félbőr mentét és más mentét ifju Kassai Istvánnak kell adni ⁶⁾	

Szebeni királybíró Kálmán Gotz mester urának⁷⁾

Egy aranyos kupát	nro 1
-----------------------------	-------

Csáki István ur ő nagyságának.⁸⁾

Egy tigris bőrt	nro 1
---------------------------	-------

Kun László ur ő nagyságának.

Egy ezüstös, aranyos elejű, hátulyu veres bársony karmány nyerget	nro 1
Egy arannyal bevert, sima slefelű, majczra csinált lórávaló	„ 1
Egy arany-ezüst fonallal szőtt czafrang szerzőm.	„ 1
Egy királyszín, halhaju kamuka dolmány, török kaftánnyal bélett	„ 1

⁵⁾ Cserényi Farkas. E. M. V. Cserei Farkas.

⁶⁾ T. nincs.

⁷⁾ Kálmán Gotz mester, 1614—1633-ig szebeni királybíró
T. Kirschnermeister Koloman.

⁸⁾ A fejedelemsnö udvarlója; lásd fönnebb 85. lap.

Egy megyszin, virágos bársony, hiuz mállal
béllett, csonka ujjú mente . . . . . „ 1

Gyulafi Sámuel urnak, ő nagyságának.⁹⁾

Egy ezüstös, aranyos elejü, hátulyu veres
bársony nyereg . . . . . nro 1
Egy szkofiummal varrott, veres bársony,
négyyszögü czafrang¹⁰⁾ . . . . . „ 1
Egy türkeses, jaspisos homlokelejü, arany
fonalos, majczra csinált lórávaló szerszám „ 1
Egy veres sima bársony, nuszttal béllett,
csonka ujjú mente . . . . . „ 1
Egy királyszin sima atlacz, csonka ujjú mente,
virágos, vont-aranynyal béllett . . . „ 1
Egy ezüstszin, apróvirágu kamuka dolmány,
narancsszin atlaczezal béllett. . . . . „ 1

Csáki László urnak, ő nagyságának.¹¹⁾

Két aranyos kupa . . . . . nro 2
Egy publikánszin, ezüstös, aranyos, bárso-
nyos hátulyu, elejü, magyar forma nyerget „ 1
Egy aranynyal bevert, sűrű slefelü lórávaló
szerszám, türkeses a homlok eleje. . . „ 1
Egy veres bársonyos, viseltes, skofiumos
czafrag . . . . . „ 1

Kékedi Zsigmond ur ő nagyságának.

Két aranyozott kupa . . . . . nro 2
Egy veres bársony nyereg . . . . . „ 1

⁹⁾ Bethlen István középső leányának, Annának, férje.

¹⁰⁾ T. nincs.

¹¹⁾ T. Csáki Lászlónak csak egy tigris bőr van hagyva, egyéb semmi.

Szunyogh Gáspár urnak, ő nagyságának.

Egy aranyos kupa	” 1
Egy publikán szín, virágos atlatz, csonka ujju mente, hasonló bojtos bársonnyal béllett	” 1
Egy publikán szín, virágos atlatz dolmány, •veres virágos atlatzczal béllett	” 1

Listhi Ferencz¹²⁾ ő nagyságának.

Egy aranyozott kupa	nro 1
Egy violaszínű atlatz mente (pelz)	” 1

Kornis Ferencz urnak, ő nagyságának.

Egy párducz bőr.	nro 1
--------------------------	-------

Bornemissza János urnak.

Egy aranyos kupa	nro 1
----------------------------	-------

Daniel Mihály urnak.

Háromszáz aranyat	nro 300
Kétszáz forintot	” 200
Két aranyos kupát ¹³⁾	” 2
Egy ezüst, aranyos elejű, hátulya kar- mány nyerget	” 1
Egy általtördelt, rostélyos, tolltokos hom- lokelejű lórávaló szerszám	” 1
Tizenkét szem velencei gránát ¹⁴⁾	” 12
Ezek felett tizenhat ház jobbágyat. ¹⁵⁾	

¹²⁾ Kékedi és Listhi csak a Taschenbuchban vannak. Listhit, Szunyogh Gáspárt, Keglevith Miklóst Bethlen Gábor „hőzta az országba és promoveálta, hasznos embereket remélván azokból a haza és maga maradéki számára nevelni. Kemény János 162. l.

¹³⁾ T. pincs.

¹⁴⁾ T. 12 sing velencei posztó. M. 12 sing velencei gránát,

¹⁵⁾ M. utólagosan van bejegyezve.

Bethlen János urnak.

Ötszáz aranyat	nro 500
Ötszáz forintot	„ 500

Balássi Ferencz urnak.¹⁶⁾

Háromszáz arany	nro 300
Kétszáz forint	„ 200
Egy aranyos kupa	„ 1
Egy ezüst — arany fonallal szőtt, majcra csinált, általtördelt, arannyal bevert, plumos, sűrű slefelü lóraivaló szerszámot; a homlok eleje jaspisos, türkeses.	„ 1
Egy ezüstös, aranyos elejű, hátulyu, veres bársonyos magyar nyerget . . .	„ 1
Egy veres bársony, skofiomos czafrag .	„ 1
Egy szederjes bársonyos, sima ezüstös, aranyos hegyes tör	„ 1
Egy megyszínű sima atlacz, hiuz mállal ¹⁷⁾ béllett, csopka ujjú mente . .	„ 1
Egy veres, halhaju kamuka dolmány, sárga atlaczczal béllett	„ 1
Öt sing jó atlaczot	„ 5
Öt sing velencei gránatot ¹⁸⁾	„ 5

Macskási Ferencz urnak.¹⁾

Kétszáz ²⁾ aranyat	nro 200
Száz tallért	„ 100
Egy aranyos kupát	„ 1

¹⁶⁾ Udvarhelyszék főkapitánya, fő lovászmester.

¹⁷⁾ E. M. hiuz lábbal.

¹⁸⁾ T. kelme,

¹⁾ Macskási F. udvari vicze kapitány, Bethlen G. kedvelt embere.

²⁾ E. M. V. egyszáz.

Egy általtördelt, rostélyos, tolltokos hom-
lokelejű lórávaló szerszámot . . . „ 1

Csúti²⁾ Gáspár urnak.

Egy aranyos kupát . . . „ nro 1

Lázár Istvánnak.

Kétszáz aranyat . . . „ nro 200

Kétszáz forintot . . . „ 200

Egy kisdéd, viseltes, türkeses lórávaló szer-
számot . . . „ 1

Egy dolmányinak való atlaczt . . . „ 1

Egy mentének való posztót . . . „ 1

Horváth György uramnak.

Egy aranyos kupát . . . „ nro 1

Nagy Pál uramnak.

Száz aranyat . . . „ nro 100

Száz tallért . . . „ 100

Kétszáz forintot⁴⁾ . . . „ 200

²⁾ E. M. V. Csűn Gáspár.

A sorrend Macskási F. után a kézirati példányoktól eltérőleg
ekép áll a Taschenbuchban: Lázár István, Nagy Pál, Debreczeni
Tamás, Toldi György, Bornemisza Pál, Barcsai Zsigmond, Rhédei
János, Kemény János, Pap Márton, Balogh Ferencz, Ibrányi István,
Balon Péter.

Csúti Gáspár, Horváth György, Balling János, Darholz Fe-
rencz, Ibrányi Mihály, Kun Ferencz, Török János, Keglevits Miklós,
Csomaközi András. A kilencz utolsónak egy-egy aranyos kupát, s a
két utolsónak még egy-egy atlacz mentét is hagyott.

Czeglédi István, Kamuti István, Mindszenti Gábor, Alia Sá-
muel, Daniel Ferencz, Ajtoni István. E hatnak egy-egy atlacz
mentét.

Fekete Lőrincz, Fábian Márton és Bojti Istvánnak, külön-külön
50 tallért és 50 frtot. A kéziratokban Fabia Márton van. T. Tabján
Márton áll.

⁴⁾ T. nincs.

Egy aranyos kupát	„	1
Egy általtördelt atlacz, türkeses, slefeles, kék rojtos, homlokelejű lórávaló szerszámot, türkes(es), kárneol és zöld duplet a homlok eleiben	„	1
Ezek felett Buzdót ⁵⁾ és Ludasdat. ⁶⁾		

Prefektus Debreczeni Tamás⁷⁾ urnak.

Száz aranyat	nro	100
Száz tallért	„	100
Kétszáz forintot	„	200
Egy aranyos kupát	„	1

Keglevith Miklós urnak.⁸⁾

Egy aranyos kupát	nro	1
Egy barackkvirág szín, virágos atlacz, csonka ujjú mentét, hasonló bojtos bársonnyal béllettet	„	1

Csomaközi András urnak.

Egy aranyos kupát	nro	1
Egy atlacz mentét ⁹⁾	„	1

Tholdi György urnak.

Kétszáz aranyat	nro	200
Kétszáz tallért	„	200

⁵⁾ Buzd, Alsó-Fehér m. és Nagy-Küküllőmegyében??

⁶⁾ Ludas. Kis-Ludas Alsó-Fehér m. Nagy-Ludas Szeben m. és Maros-Ludas Torda-Aranyosmegyében???

⁷⁾ E. M. V. Prefectus Rab; talán a másolók írták hibásan Pál helyett. „Debreczeni“ hiányzik.

⁸⁾ E. M. V. Keksevit. T. Keglevits. Kemény Jánosnál Keglevith.

⁹⁾ E. M. V. nincs.

Két aranyos kupát	nro	2
Egy ezüstös, aranyos fonallal szőtt, majcra csinált, kerekded slefeli lórávaló szer- számot	"	1
Egy virágos bársony öreg czafragot . .	"	1
Egy narancsszin czapás ¹⁰⁾ hüvelyű, ezüs- tös, aranyos forma kardot	"	1
Egy aranyos kupát	"	1

Czeglédi Istvánnak.

Egy királyszín sima atlacz csonka ujjn mentét, kék atlaczczal béllettet . . .	nro	1
--	-----	---

Balling János urnak.¹⁾

Egy aranyos kupa	"	1
----------------------------	---	---

Bornemissza Pál urnak.

Kétszáz aranyat	"	200
Kétszáz tallért	"	200
Kétszáz forintot ²⁾	"	200
Egy aranyos kupát (m. 8. l. 33. ³⁾) . .	"	1
Egy által tördelt, aranyval bevert, plu- mos lórávaló szerszámot	"	1
Egy veres bársony, szkofiumos, viseltes czafrangot	"	1

¹⁰⁾ Czapás hüvely = czapa v. czápa nevű hal érdes bő
réből készített, érdesen pontozott hüvely.

¹⁾ Balling János. A kéziratokban hiba van. A kupa nincs
kitéve; a név alatt áll „kétszáz arany“ s folytatólag ezzel egy sor-
ban „Bornemissza Pál urnak 200.“ Balling munkácsi várkapitány.

²⁾ E. M. V. nincs.

³⁾ M. 8. l. 33. szélirat, mit jelent? Talán manuscriptum, 8.
lap, 33. pont. v. sor? Alább az l. helyett p. áll, hihetőleg pa-
gina. Azon eredeti jegyzetekre lehet itt hivatkozás, melyekből a tes-
tamentumok összeallították e dispositiót.

Egy megyszín bársony, hiúz mállal bél-	
lett csauz mentét	1
Egy zöld habos kanavász, csonka ujjú	
mentét, selyemmel, aranynyal elég vi-	
lágos, fehér vont-ezüsttel béllett . .	1
Egy zöld habos kanavász dolmányt, ró-	
zsaszín tafotával béllett	1

Darholtz Ferencz urnak.

Egy aranyos kupát (m. 4. p. 6. ⁴) . . .	nro 1
---	-------

Ibrány Mihály urnak.

Egy aranyos kupát (M. 4. p. 6.) . . .	nro 1
---------------------------------------	-------

Kun Ferencz urnak.

Egy csésze forma, kétfülű gerezdes pohárt	
(M. 1. p. 4.)	nro 1

Török Jánosnak.

Egy aranyos kupát	nro 1
-----------------------------	-------

Barcsai⁵) Zsigmond urnak.

Kétszáz aranyat	nro 200
Kétszáz tallért	200
Egy arany, ezüst fonallal szőtt, majczra	
csinált, által tördelt, ritka silefelü ló-	
ravaló szerszámot	1
Egy virágos, négyszögű, bársony czaf-	
rangot	1
Egy narancsszín bársonnyal borított hü-	
velyű, ezüstös, aranyos portai kardot .	1

⁴) Széljegyzet.

⁵) Barcsai. T. hibásan Banskai.

Egy szederjes bársony, hiuz lábbal bél- lett, vállba vágott mente.	"	1
Egy veres, öreg virágos atlacz dolmánt, szederjes, apró virágu kamukával bél- lett	"	1
Egy mentének való posztót ⁶⁾	"	1

Rhédei János uramnak.

Száz aranyat	nro	100
Száz tallért	"	100
Száz forintot	"	100
Egy által tördelt, sűrű slefelü, zöld at- laczra csinált lórávaló szerszámot . .	"	1
Egy megyszin, virágokra metélt tar bár- sony, csonka ujjú mentét, bagariával bérlett	"	1
Egy hajszin kanavász dolmánt, király- szin kamukával bérlett	"	1

Kun István⁷⁾ uramnak.

Egy vont-ezüstös, galléros boutott ⁸⁾ mentét, aranyyal, selyemmel elég virágos, maá- val ⁹⁾ béllett	nro	1
---	-----	---

Kemény János uramnak.¹⁰⁾

Száz aranyat ¹¹⁾	nro	100
---------------------------------------	-----	-----

⁶⁾ T. nires.

⁷⁾ T. hijánzik.

⁸⁾ Boutott = nyilt.

⁹⁾ Maával = materiával.

¹⁰⁾ Kemény János, 1661. jan. 1—nov. 20-ig fejedelem.

¹¹⁾ A végrendeletben nincs szó arról, hogy Keménynek birtokot adott volna, holott Kemény említi önéletrrásában: „Hunyadról Kolozsvárra menvén, egykor ételekre kioszolván az inasok, én fogám az legyezőcskét és legyezvéen fekvő ágyában, beszélgete egy e más do-

Száz tallért	” 100
Egy veres, vont-aranyval félkéz (béllett?) csonka ujju mentét	” 1
Egy publikánszin kamuka dolmánt, szal- maszin habos tafotával béllett	” 1

Pap Mártonnak.

Másfélszáz tallért	nro 150
Egy megyszin kamuka dolmánt, narancs- szin sima atlaczczal béllett	” 1

Balog Ferencznek.

Száz aranyat	nro 100
Szász tallért	” 100
Egy veres, öreg virágu kamuka dolmánt, kék atlaczzal béllett	” 1

Ibrányi Istvánnak.

Száz tallért	nro 100
Egy violaszin sima atlacz dolmánt, ve- res, virágos tabittal béllett	” 1

Kamuti Istvánnak.

Egy publikán szin atlacz csauz mentét, vont- aranyval béllett	nro 1
--	-------

Mindszenti Gábor urnak.

Egy megyszin, sima vont-aranyval (béllett?) félször csauz mentét	nro 1
---	-------

logról; azonban az alkalmatosság hozván, Bojér Simon nevű bortöltő szolgálja mellett inatálek, hogy Fogaras földén Kopácsélen valahány jobbágyocskát adna neki: kire felelt: Nem régen adtam szép portiot Gajnárnak nevű faluban, most azzúl elégedjék — meg; hanem van azonféle jószág Gizás nevű faluban, azt ukeked adom. Ekképen adá szegény kéretlen azt a jószágocskát. 144. l.“ Gizás = Gézás, Alsó- és Felső, Nagy-Küküllőmegyében; Gajnárnak = Gainárnak ugyanott. Kopácsél = Kopácsel, Fogarasmegyében.

Alia Sámuel urnak.

Egy megyszin, öreg virágu atlacz dolmányt,
narancsszin sima atlaczczal béllett . . . nro 1

Ajtoni Istvánnak.

Egy királyszín, sima atlacz dolmányt, nyárit nro 1

Daniel Ferencznek.

Egy királyszín, sima atlacz dolmányt, kék
aranyos tábittal béllett . . . . . nro 1

Balon Péter urnak

Száz tallért . . . . . nro 100

Fekete Lőrincznek.

Ötven tallért . . . . . nro 50
Ötven forintot¹⁾ . . . . . „ 50

Fábia(n) Mártonnak.

Ötven tallért . . . . . nro 50
Ötven forintot . . . . . „ 50

Bojti Istvánnak.

Ötven tallért . . . . . nro 50
Ötven forintot . . . . . „ 50

Gyalog hadnagyoknak.²⁾

Hatvani Pálnak huszonöt tallért. . . . . nro 25
Nagy Andrásnak huszonöt tallért . . . . . „ 25
Fekete Gergelynek huszonöt tallért. . . . . „ 25

¹⁾ „Ötven tallért, ötven forintot,“ — egy sorban írva és számmal kitéve nro 100.“ Fabián és Bojtinál hasonlóan így.

²⁾ T. a nevek nincsenek kiírva.

Nagy Miklósnak huszonöt tallért . . . „	25
Kun Gergelynek huszonöt tallért . . . „	25
Török Bálintnak huszonöt tallért . . . „	25
Bálinti Györgynek huszonöt tallért . . . „	25
Kenderesinek huszonöt tallért . . . „	25

Gyalog vicé hadnagyoknak³⁾

Olesnáni Györgynek, Pánthos Andrásnak,
 Oroszi Mihálynak, Bende Mihálynak, Nagy
 Miklósnak s Nagy Péternek, mindeniknek
 külön-külön tizenkét tallért, mindenestől . nro 72

Komornik deákoknak.⁴⁾

Kovács Istvánnak száz tallért . . . . . nro	100
Bálinti Istvánnak száz tallért . . . . . „	100
Inczédi Péternek ötven tallért . . . . . „	50
Olasz Lénártnak huszonöt tallért . . . . . „	25

Secretarius(ok)nak.

Falvi Márton (Márkusfalvi⁵⁾ uramnak
 kétszáz tallért . . . . . nro 200
 Egy szederjes atlacz dolmánt, veres, ara-
 nyos tábittal bélelt . . . . . „ 1
 Ezek felett a gezei portiót.

Egyházi szolgálóknak.

Alvinczi Péter¹⁾ papnak száz aranyat . nro 100
 Egy aranyos kupát . . . . . „ 1

³⁾ T. s. vice (al)hadnagy van.

⁴⁾ Irnokok.

⁵⁾ E végrendelet egyik aláírója.

¹⁾ Kassai fő prédikátor.

Czeglédi János ecsedi papnak száz aranyat	”	100
Egy aranyos kupát	”	1
Keserü János püspöknek száz aranyat	”	100
Egy aranyos kupát	”	1
Gelei István ²⁾ papnak száz aranyat	”	100
Száz tallért	”	100
Egy aranyos kupát	”	1
Kolozsvári Tamás ³⁾ papnak száz aranyat	”	100
Fehérvári Lőrincz ⁴⁾ papnak száz aranyat	”	100
Alvinczi, dévai, vajda-hunyadi, maros- és kézdi-vásárhelyi, dézsi, bánfi-hu- nyadi, enyedi ⁵⁾ kettőnek, első Gyulai, a másíknak is, és fehérvári négy mesternek, ⁶⁾ mindeníknék külön-külön igaz ⁷⁾ száz forintot: mindenestől te- szen tizenhárom száz forintot ⁸⁾	”	1300
Fehérvári kántornak ötven forintot ⁹⁾	”	50
Harangozónak ¹⁰⁾ negyven forintot	”	40

²⁾ M. Gelei és Keserü ki voltak hagyva. T. Gelei helyett Czeglédi van.

³⁾ Tiszabecsi Tamás, kolozsávári pap. T. 100 tallér.

⁴⁾ Talán, Váska Lőrincz? T. 100 tallér.

⁵⁾ T. Csabai, hibásan.

⁶⁾ Mester = tanító.

⁷⁾ Igaz forint, aranyban fizetett forint, mely ma egy pengő forintnak felel meg. A „forint“ név és értékre nézve jegyezzük meg a következőket: forint, latinul florenus, a latin flos szótól származik, minthogy a Flórenczben 1252 en aranyból vert első forintok lilíom virággal voltak megjegyezve. Egy forint értéke egy arany volt. Később kisebb arany pénzeket vertek s azokat kis forintoknak nevezték. Ezüstből a rajnai választó fejedelmek verettek kis forintokat, melyeknek értéke 70—72 kr. volt; innen az ezüst forint név ma is. Az aranyból vert nagyobb forintok ezután megkülönböztetés végett egyszerűen arany forintoknak neveztettek.

⁸⁾ T. tallér

⁹⁾ T. tallér.

¹⁰⁾ T. Harangozónak 40 tallér.

Egyházfiaknak husz forintot ¹¹⁾ . . .	20
A fehérvári collegium épületére hatezer forintot ¹²⁾	6000
Annak felette huszezer forintot, kész pénzt azon collegium tartására, az ki- ben (melyet) Gubernátor öcsémuram osztasson — ki a keresztyén váro- sokra — Kolozsvárra, Váradra, Deb- reczenre ¹³⁾ és egyéb helyekre a ta- nács által, hiteles és jó lelkiismeretű embereknek értésekre (interesre?), a kiknek a tanács akarja; de a capita- lis summát be ne vegyék, hanem successive, a ki hiteles ember, mit kér belőle, a tanács adja — ki; de annuatim decem pro centum lévén az interese, avval tartsák a collegiumot, annuatim kétezer flor. lévén az interesseflor . . . . . nro 2000 ¹⁴⁾	
Ezek felett a tokaji hegyen a Hétszőlő nevű szőlőt in perpetuum ez colle-	

¹¹⁾ T. tallér.

¹²⁾ T. tallér.

¹³⁾ T. a városok neve nincs kitéve.

¹⁴⁾ T. Ezen 2000 frt kamat nincs megemlítve; eller sen ott áll a Debreczen városa által évenként fizetendő 2000 frt. E collegiumnak tett hagyományok nagy részét I. Rákóczi György vette — csikarta — ki Bethlen Istvántól kölcsönképpen: „Cseleküdte vala azt is az te-
jedelem (I. Rákóczi Gy.), hogy Bethlen Gabortól az fehérvári colle-
gium épületeire legალიათott néhány ezer forintokat kölcsönözésnek
szine alatt azon öreg urtól, Bethlen Istvántól extorqueálván, semmi-
képen meg nem adá sok unszolására is. Kilenczezer talléros médált is
kezéhez vevé, és az tokaji hét szőlőket is, debreczeni adóból való ne-
hány ezer forint summával elfoglalá megadásnak szine alatt, melyek
még maig, ugy tudom oda vadnak.“ Kemény János önéletrása 261.
l. E tanodának tett hagyományokról s azok történetéről láss bőveb-
ben P. Szathmári Károly „Bethlen főtanoda története“ művében.
34—35. és 61—63. l.

giumhoz; ezekkel együtt Enyedet cum omnibus pertinentibus, ezen fehérvári collegiumhoz in perpetuum, ugy mint: adójával, dézmájával; azon képpen Mirislót, Fel-Enyedet, Décsét, Musinát, Hidast; bessenyei és henningfalvi portiot ezen collegiumhoz.

Különb-különb scholákban pedig azoknak segítségére adatni egyszer: kassai és kolozsvári ¹⁵⁾ scholákban három-három száz forintot, a kettőben hatszázat	nro	600
Debreczeni és váradi scholákban négynégy száz forintot, a kettőben nyolcszázat	„	800
Szathmár-németii és maros-vásárhelyi scholákban 200—200 forintot ¹⁶⁾	„	400
A nagybányai scholában is kétszáz forintot	„	200
Dézi és enyedi ¹⁷⁾ scholában pedig más fél száz forintot	„	300

Ispotályoknak pedig:

Kassai, debreczeni, váradi, kolozsvári ispotályokban két-két száz forintot, mindenestől nyolcszázat	nro	800
---	-----	-----

¹⁵⁾ A kolozsvári egyház és iskola évenkénti szükségeire az ottani harminczad jövedelméből 300 frtot rendel, 1614-en költ adomány levelében s ezt azután különböző években kelt okmányokban ismételtel megerősíti. Kolozsvári főtanoda története. 19. l.

¹⁶⁾ Szathmár-Némethi és M. Vásárhely csak a Taschenbuchban vannak. A maros vásárhelyi iskolának rendelt 1615. okt. 31-én Medgyesen költ adomány levelében 150 frtot s annak minden évben 2 részletben leendő kifizetését keményen parancsolja Chuszeliczki Boldizsárnak, az erdélyi dézmák fő arendásának. Van ezen kívül még 250. 270. és 1000 frt adományáról is említés a tanoda némely okmányaiban: de ezek bizonytalanok.

¹⁷⁾ T. Ecsed.

Szathmárnémetii, nagybányai, enyedi ispotályokban száz-száz forintot, mindenestől ¹⁸⁾ háromszázat.	„ 300
Marosvásárhelyi ¹⁹⁾ ispotályban pedig más fél száz forintot	„ 150

Udvar népeinek közönségesen.

Az udvari lovászseregnek, a Szentpáli János százán kívül, a kik ocsmányul bennünket megtréfálának s magokat meggyalázzák, három hó pénzt.	
A magyar gyalog seregnek is három hó pénzt, mely két rendbeli három hó pénz felszámlálva teszen	nro 16077
A mezei katonáknak ²⁰⁾ s udvari német gyalogoknak ²¹⁾ két-két hópénzt, mely teszen mindenestől tizenötezer-nyolcvan-két forintot	„ 15082

Az asszonyi rendnek:

Gubernátorné asszonynak, ő nagyságának.

Egy függőt adott ő felsége, a ki legatiójában is marad.

¹⁸⁾ E. M. V. hibásan áll 400.

¹⁹⁾ Maros-Vásárhelyt Bethlen G. emelte a szabad királyi városok sorába 1616. ápril 29-én Gyula-Fehérvárrt költ okmányában. E városra nézve igen becses régiség a város levéltárában őriztetik. Kegyeletes hálájának adna kifejezést e város, egy kis emlékjel állításával v. legalább a nemeslelkű fejedelem arczképének a városi tanácsház nagytermében leendő kifüggesztése által.

²⁰⁾ A várak és végszélek oltalmára tartott zsoldosok.

²¹⁾ Bethlen Gábor 2-ik nője, Katalin, német lévén, előzékenységből német testőröket tartott mellette: de ezek száma a 200 at nem haladhatta meg. Lásd az I.ő részben.

Zolyomi Dávidné¹⁾ asszonynak, ő nagyságának.

Ezer aranyat	nro 1000
Egy gyémántos arany lánczot	" 1
Egy gyémántos arany kigyót	" 1
Ezekhez jószágiból legálta ő felsége Létát, Gyáport, Kerekegyházat, Kápát, az aranszéki ²⁾ malmot, henczidai ³⁾ portiot a malommal együtt.	

Gróf Bethlen Anna⁴⁾ kisasszonynak, kiket már megadtak.

Hat, csillagos fedeles, aranyos kupák ⁵⁾	nro 6
Hat, holyagos, aranyos kannák	" 6
Hat, testállásos, aranyos fedeles kupák	" 6
Három magas lábas, aranyos sőtartók	" 3
Egy mosdó medencze korsóstól	" 1
Tizenkét sáhosan aranyozott csészék	" 12
Tizenkét ezüst tálak	" 12
Tizenkét ezüst kalán	" 12
Tizenkét ezüst villák	" 12
Tizenkét ezüst tányér	" 12
Egy sima gyertyatartó koppantóstól	" 1
Tizenkét egymásba járó aranyos csapa ⁶⁾ pohárok	" 12

Gróf Bethlen Drusina⁷⁾ kisasszonynak.

Ezer aranyat	nro 1000
Ezer tallért	" 1000

¹⁾ Bethlen István kormányzó leánya, Kata.

²⁾ T. aranszegi.

³⁾ Biharmegyében.

⁴⁾ Id. Bethlen István középső leánya, Gyulafi Sámuel nője.

⁵⁾ T. az első és harmadik tétel egy pont alatt, 12 darab.

⁶⁾ Összecsapható, egymásbajáró.

⁷⁾ Id. Bethlen István ifj. leánya, Rhédei Ferencs fejedelem nője.

Kétezer forintot ⁹⁾	nro 2000
Egy gyémántos arany lánczot	" 1
Egy gyémántos függőt.	" 1
Egy gyémántos fülbenvájót	" 1
Egy gyémántos kézrevaló pereczet	" 1
Két gyémánt gyűrűt	" 2
Száz gira ezüstöt	" 100

Markó Vajdáné asszonynak.

Kétszáz aranyat ⁹⁾	nro 200
Kétszáz tallért	" 200
Háromszáz forint garas pénzt	" 300
Egy kis mosdó medenczét korsostól (m. 9. p. 14 ¹⁰⁾)	" 1
Nyolcz aranyos csapa pohárt (m. 7. p. 3 ¹¹⁾)	" 8

Spáczai Gáspárnénak.

Száz aranyat	nro 100
Száz tallért	" 100
Száz forintot	" 100

Daniel Annának.

Száz aranyat	nro 100
Száz tallért	" 100

Vas Kis Judit asszonynak. (Vas Judit kis-asszony?)

Száz aranyat	nro 100
Háromszáz forintot	" 300
Egy arany lánczot	" 1

⁹⁾ E. M. V. 1000 frt.

¹⁰⁾ T. 500.

¹¹⁾ Széjjegyzetek.

Egy függőt	nro	1
Egy fülbevalót	"	1
Egy kézbenvaló pereczet	"	1
Egy gyémánt gyűrűt	"	1
Egy ezüst, néhol aranyos kannát	"	1

Bornemissza Kata kisasszonynak.

Száz aranyat	nro	100
Száz tallért	"	100
Kétszáz forintot	"	200
Egy arany lánczot	"	1
Egy függőt	"	1
Egy fülbenvalót	"	1
Egy kézbenvaló pereczet	"	1
Egy gyémánt gyűrűt	"	1
Egy fedeles, aranyos, kupa forma pohárt	"	1

Pécsi Erzsok kisasszonynak.

Száz aranyat	nro	100
Száz tallért	"	100
Kétszáz forintot	"	200
Egy arany lánczot	"	1
Egy kigyót	"	1
Egy fülbevalót	"	1
Egy kézbenvaló pereczet	"	1
Egy gyémánt gyűrűt	"	1
Egy szerecsendio kannát	"	1

Ezek felett Szent-Pétert, Bándot, Szent-Mártont, az öcscsével együtt (nővérével együtt).

Váradí Judit kisasszonynak.

Száz aranyat	nro	100
Száz tallért	"	100

Kétszáz forintot	nro 200
Egy arany lánczot	„ 1
Egy kigyót	„ 1
Egy fülbevalót	„ 1
Egy kézbenvaló pereczet	„ 1
Egy gyémánt gyűrűt	„ 1
Egy fedeles, aranyos, kupa forma pohárt	„ 1

Mikó Judit, Vajda Zsigmondné¹⁾ asszonynak.

Száz tallért	nro 100
------------------------	---------

Monumentumok.

Az istenben boldogul elnyugodt Fejedelem asszony ²⁾ ő felsége nagysága, ő Felsége ³⁾ koporsójának is fejedelmi méltósággal — való emlékezetes elkészíttetésére rendelt ő Felsége tizenhatszáz forintot, garas pénzt, melyet, lelkére kér Gubernátor ő nagyságának, hogy elkészíttesse őket.	nro 18000
Maga ő Felsége temetésén leendő papoknak, közönségesen nekik tizenkét száz forintot	„ 1200

Deákoknak.

Deákoknak pedig közönségesen nyolcszáz forintot	nro 800
Koldusoknak tizenkét száz	„ 1200
Melyeket mindezek között a Gubernátor ur ő nagysága elosztogasson.	

¹⁾ T. Vajda Zsigmondné hiánzik.

²⁾ Károli Zsuzsánna Bethlen Gábor 1-ső nője.

³⁾ Bethlen G.

A mi ezen kívül megmarad, abból költsenek az országnak közönséges szükségére.

Datum in arce Várad, die prima mensis novembris, anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Actum coram nobis

Comite Steph. Bethlen

Steph. Kovácsoczki cancell.

et Martino Márkusfalvi, suae

Serenitatis Secretario.“

Összes pénzhagyomány:

arany: 84,400; tallér: 88,847; forint, 145,569; gira: 350.

E hagyományok Szamos-Ujvártt, Déván és Fogarasban voltak letéve: az országnak és intézeteknek hagyottak Szamos-Ujvártt; a Fejedelem asszonyé Fogaras várában; a magánosoké Déván. Jóságot nyolcznak hagyományozott; pénzt és drágoságokat, öt fejedelemnek, 41 főurnak, 20 urnak, 14 hadnagynak, 5 irlaknak, 6 papnak, 13 tanítónak, a fehérvári kántor, harangozó, egyházfiak és collegiumnak; továbbá 9 iskolának, 8 kórháznak, udvari- és mezei sergeknek, 12 udvarhölgynek, temető papok- és deákoknak, kuldusoknak, legtöbbet az országnak; ezzel kezdette, ezzel végezte hagyományozását; a haza volt első, ez utolsó gondja és figyelme tárgya.

